Disclaimer : Ministry of Finance and Planning repository shall be regarded as a publisher and bears no liability for any damage upon using contents of the repository.

Budget Documents | Government Budget Speeches

2003-06

Hotuba ya Waziri wa Fedha Mh.Basil P.Mramba(Mb) akiwasilisha mapendekezo ya Serikali kuhusu makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka 2003-04

Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Wizara ya Fedha

https://repository.mof.go.tz/handle/123456789/681

Downloaded from Ministry of Finance and Planning Repository

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA MHESHIMIWA BASIL P. MRAMBA (MB.) AKIWASILISHA KATIKA BUNGE MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2003/04

KIMEPIGWA CHAPA NA MPIGACHAPA WA SERIKALI, DAR ES SALAAM - TANZANIA

HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA MHESHIMIWA BASIL P. MRAMBA (MB.) AKIWASILISHA KATIKA BUNGE MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2003/04

UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba kutoa hoja kwamba, Bunge likubali kujadili na kupitisha makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha wa 2003/04. Takwimu mbalimbali zinazotoa maelezo ya kina ya Bajeti hii ziko kwenye vitabu vinne ambavyo ni sehemu ya Bajeti hii. Kitabu cha kwanza kinaonyesha makisio ya mapato, kitabu cha pili na cha tatu vinahusu makisio ya matumizi ya kawaida kwa Wizara na Idara, Mikoa pamoja na Halmashauri za Miji na Wilaya. Kitabu cha nne, kinaelezea makadirio ya matumizi ya maendeleo kwa Wizara, Idara na Mikoa pamoja na Halmashauri. Aidha, upo Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2003/04.

2. ***Mheshimiwa Spika,*** kwanza kabisa, naomba nitumie fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwa wale wote walioshiriki kwa njia moja au nyingine katika

kuandaa na hatimaye kukamilisha Bajeti hii hususan, Kamati ya Fedha na Uchumi na Kamati nyingine zote za Bunge, kwa kazi nzuri ya kuchambua makisio yote kwa kina kwa ufasaha na kwa utaalam wa hali ya juu. Ushauri uliotolewa na Kamati hizi umesaidia sana katika kukamilisha Bajeti ninayowasilisha leo.

3. ***Mheshimiwa Spika,*** matayarisho ya Bajeti ya Serikali yanahusisha wadau wengi ndani na nje ya Serikali. Napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru wote waliochangia ambao ni pamoja na Wizara mbalimbali, Idara za Serikali zinazojitegemea, Mikoa, Halmashauri zote na Mashirika yasiyo ya Kiserikali. Wengine ni Sekta binafsi na Asasi za Kitaifa na Kimataifa, ambazo kwa pamoja zimetoa mchango mkubwa katika kufanikisha utayarishaji wa Bajeti hii. Aidha, nachukua fursa hii kuishukuru Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kutayarisha Miswada na nyaraka mbalimbali za Sheria ambazo ni sehemu ya Bajeti hii. Napenda pia kuwashukuru wafanyakazi wenzangu wa Wizara ya Fedha, Manaibu Waziri, Mheshimiwa Abdisalaam Issa Khatibu (Mb.) na Mheshimiwa Dr. Festus Limbu (Mb.);

Makatibu Wakuu Bwana Gray Mgonja na Bwana Peniel Lyimo na Manaibu Katibu Wakuu Bwana Ramadhani Khijjah na Bwana Wilfred Nyachia pamoja na wakuu wa Idara wote, wafanyakazi wote wa Wizara ya Fedha na mashirika yaliyo chini yake kwa ujumla. Namshukuru pia Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kuchapisha kwa wakati hotuba hii, vitabu vya Bajeti, pamoja na nyaraka nyingine zinazohusu Bajeti hii. Mwisho, nawashukuru wataalamu na wale wote waliotoa mapendekezo kuhusu Sera na namna ya kusimamia vizuri zaidi ukusanyaji wa mapato na kodi mbalimbali hapa nchini, pamoja na matumizi ya mapato yetu. Maoni yao yamezingatiwa katika bajeti hii.

4. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kutumia Bajeti kama chombo muhimu katika kutekeleza sera na malengo ya uchumi na maendeleo ya jamii kwa kuzingatia Ilani ya Uchaguzi ya Chama Tawala. Katika mwaka wa fedha unaomalizika mwisho wa mwezi huu, yamekuwepo mafanikio ya kutia moyo katika kuimarisha uchumi na kupunguza umasikini. Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais Mipango na Ubinafsishaji, Mhe. Dr. Abdallah Kigoda (Mb.)

alielezea kwa ufasaha sera zetu za uchumi mpana, malengo, mafaniklo, na matatizo yetu, wakati akiwasilisha hotuba yake hapa Bungeni leo asubuhi.

5. ***Mheshimiwa Spika,*** mwaka huu wa fedha tumeshuhudia kuundwa rasmi kwa Tume ya Pamoja ya Fedha ya Muungano, kwa mujibu wa Kifungu 134 cha Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tume hii inajumuisha Wajumbe kutoka Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar. Napenda kumpongeza Mheshimiwa William Shelukindo, Mbunge wa Bumbuli, kwa kuteuliwa kuwa Mwenyekiti wa Kwanza wa Tume hii. Aidha, nawapongeza Wajumbe wote saba walioteuliwa. Ni matumaini yangu kwamba, Tume hiyo itashirikiana na Serikali zote mbili, Serikall ya Muungano na lie ya Mapinduzi Zanzibar, katika kutekeleza majukumu yake kama yalivyoainishwa katika Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na kwamba maswala ya mahusiano ya kifedha kati ya pande zote mblli sasa yatakuwa na majibu.

6. ***Mheshimiwa Spika,*** matuklo mengine muhimu mwaka huu wa fedha ni pamoja na Tanzania kushiriki katika mkutano wa ngazi ya juu kuhusu uboreshaji wa taratibu za kuratibu misaada inayotolewa na nchi tajiri na mashirika ya fedha ya kimataifa, kwa nchi maskini, uliofanyika Roma, Italia, mwezi Februari, 2003. Katika mkutano huo wa aina yake, Rais wa Tanzania, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa ndiye aliyekuwa mgeni Rasmi. Alifungua mkutano huo na kushiriki katika majadiliano. Tanzania imekuwa mstari wa mbele na imekuwa mfano wa kuigwa katika juhudi zake za kuboresha taratibu hizo kama ilivyoainishwa katika Mkakati wa kusimamia Misaada (Tanzania Assistance Strategy). Aidha, mwezi Oktoba 2002, Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) lilizindua kituo cha kwanza katika Bara la Afrika, cha kutoa ushauri wa maswala ya Fedha na Uchumi yaani African Regional Technical Assistance Centre – (AFRITAC). Kituo hicho ambacho makao yake makuu ni Dar es Salaam, kinatoa ushauri wa kitaalam kwa nchi za Eritrea, Ethiopia, Kenya, Rwanda, Uganda na Tanzania. Aidha, kwa mara ya kwanza, nchi yetu ilipata fursa ya kuwa mwenyeji wa mkutano wa makampuni

makubwa ya uwekezaji ya kimataifa (International Investors Round Table). Mkutano wa kwanza wa wawekezaji hao ulifanyika Dar es Salaam tarehe 17 Julai, 2002 na wa pili ulifanyika Zanzibar tarehe 27 Mei, 2003. Tanzania pia ni mwenyekiti wa Kundi la Mawaziri wa Fedha wa nchi Wanachama wa Jumuiya ya Madola zinazoingia na zilizofuzu katika mpango wa kusamehewa madeni, HIPC. Matukio haya ni muhimu sana kwa maendeleo ya uchumi wa Tanzania kwani yanasaidia kuvutia uwekezaji, kupata mitaji, kuongeza mapato ya utalii, kukuza ajira na hatimaye kupanua wigo wa kodi ili kuongeza mapato ya Serikali.

7. ***Mheshimiwa Spika,*** sote tunakumbuka kwamba, mwezi Mei mwaka huu zilifanyika chaguzi ndogo za Wabunge na Wawakilishi katika Majimbo 17 ya Zanzibar na manne ya Tanzania Bara. Napenda kuchukua nafasi hii kuwapongeza wale wote waliochaguliwa na kuwakaribisha katika Bunge hili la Bajeti. Aidha, nawapongeza kipekee Wabunge wanne wa viti maalum kupitia Chama Cha Wananchi (CUF), Waheshimiwa Asha

Ngede, Adelastela Mkilindi, Aisha Magina na Zamda S. Bozzen kwa kurejeshwa Bungeni.

UTEKELEZAJI WA SERA ZA BAJETI YA MWAKA 2002/03

Hali ya Uchumi

8. ***Mheshimiwa Spika,*** tathmini ya utekelezaji wa sera na malengo ya kiuchumi kwa mwaka 2002/03 inaonyesha kwamba nchi yetu imeendelea kupata mafanikio ya kiuchumi. Mwaka 2002 Pato la Taifa lilikua kwa asilimia 6.2 ikilinganishwa na asilimia 5.7 mwaka 2001. Kasi ya mfumuko wa bei imeshuka kutoka asilimia 4.5 mwezi Juni 2002 hadi asilimia 4.2 mwezi Machi 2003. Akiba ya fedha za kigeni iliongezeka kutoka Dola za Kimarekani 1.3 bilioni mwishoni mwa mwezi Machi 2002, na kufikia Dola za Kimarekani 1.5 bilioni mwishoni mwa mwezi Machi 2003. Kiwango hiki kinatosha kulipia bidhaa na huduma kutoka nchi za nje kwa miezi saba na nusu (7.5). Mabadiliko ya mfumo wa kodi na usimamizi mzuri wa ukusanyaji wa mapato umeongeza mapato ya ndani kwa karibu mara nne ya makusanyo ya miaka ya

1990's na sasa tunakusanya zaidi ya wastani wa shilingi 100 bilioni kwa mwezi.

9. ***Mheshimiwa Spika,*** Sera za bajeti katika mwaka huu wa fedha zilijumuisha sera za mapato, sera za matumizi, pamoja na mikopo na misaada ya nje. Lengo la sera hizo lilikuwa kuiwezesha Serikali kukusanya mapato ya ndani yasiyopungua asilimia 12.3 ya Pato la Taifa, kutoa kipaumbele katika matumizi yanayochochea kupunguza umaskini, kuongeza tija, kuongeza kipato cha kila mwananchi, kuboresha huduma za jamii, huduma za uchumi na usimamizi wa fedha, pamoja na udhibiti wa madeni ya ndani na ya nje. Aidha, sera zimelenga kuwezesha wananchi wengi kujiendeleza, kutoa kipaumbele kwa mauzo ya nje (exports) hasa mazao yasiyo ya asili, pamoja na kuwa na akiba ya fedha za kigeni ya kutosha.

MAPATO

10. ***Mheshimiwa Spika,*** Kwa upande wa mapato, Serikali ilikusudia kuongeza juhudi katika kukusanya mapato ya ndani ili kupunguza hatua kwa hatua utegemezi wa bajeti kwa misaada na mikopo kutoka nje.

Ili kuongeza ufanisi katika ukusanyaji wa kodi na kujenga mazingira mazuri ya kukua kwa uchumi, Serikali ilikusudia kuchukua hatua kadhaa. Hatua hizo ni pamoja na kuimarisha usimamizi wa Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT), kudhibiti misamaha inayotolewa kwa makundi mbalimbali, kudhibiti ukwepaji wa kodi kwa bidhaa zinazoagizwa kutoka nje, hasa mafuta ya petroli, kufanya marekebisho ya kodi katika baadhi ya maeneo ili kuboresha zaidi mfumo mzima wa kodi pamoja na kuweka vivutio kwa baadhi ya sekta muhimu na kuondoa kero kwa walipa kodi, kuangalia upya utaratibu wa ushuru wa muda (suspended duty) kwa bidhaa zinazoingizwa nchini kwa nia ya kuuboresha zaidi, na kuweka mazingira mazuri zaidi ya biashara.

11. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa mapato yasiyo ya kodi, Serikali ililenga kuchukua hatua kadhaa ili kuimarisha mapato yanayokusanywa na Wizara mbalimbali na idara zilizo kwenye utaratibu wa kubakiza sehemu ya makusanyo (retention) ili kuondoa kasoro zilizopo, kuandaa na kutekeleza Mkakati wa kuwianisha kodi na ada mbali mbali za Serikali za Mitaa ili kuweka

mazingira mazuri kwa wananchi kushiriki katika kuzalisha mali, hasa vijijini, na kuwa na mfumo wa kodi unaotabirika ili kupunguza gharama kwa wakusanyaji na walipa kodi kadhalika. Aidha, kwa mujibu wa mkataba ulioanzisha ushirikiano wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, Nchi Wanachama zimeshakubaliana kukamilisha majadiliano kuhusu hati ya kuanzisha Muungano wa Forodha *(Protocol for the Establishment of Customs Union)* ilikapo tarehe 30 Novemba, 2003.

12. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2002/03 Ushuru wa Forodha umefanyiwa marekebisho ambayo ni pamoja na kupunguza viwango (rates) kwa vinu vya kutengeneza saruji kutoka asilimia 15 hadi asilimia 10, mafuta ya kulainisha mitambo kutoka asilimia 25 hadi 15, ncha za kalamu (pen nibs) kutoka asilimia 25 hadi 15 na ushuru wa asilimia 10 uliwekwa kwa dawa za mbu za kuchoma (mosquito coils) zinazoagizwa kutoka nje ya nchi. Marekebisho hayo yalikuwa na lengo la kulinda viwanda vya ndani kutokana na ushindani usio halali kwa kurekebisha kasoro zilizojitokeza katika viwango vya ushuru.

13. ***Mheshimiwa Spika,*** kadhalika, Serikali imeandaa ratiba ya kuondosha utaratibu wa ushuru wa muda (suspended duties) ifikapo mwaka 2007/08. Kutokana na marekebisho hayo, ushuru wa muda kwa bidhaa mbalimbali utaendelea kubadilishwa kila mwaka chini ya mpango huo, kwa lengo la kuuondoa kabisa ifikapo mwaka 2007/08.

14. ***Mheshimiwa Spika,*** katika eneo la kodi ya mapato, Serikali ilibadilisha utaratibu wa kihasibu wa gharama ya rasilimali (*capital expenditure*) wakati wa kukokotoa mapato yanayotozwa kodi kwa wawekezaji kwa kuondoa punguzo la asilimia 100 ya gharama hizo (*capital expensing*). Kufuatia mabadiliko hayo rasilimali za madaraja yote sasa zinapata punguzo la asilimia 50 ya gharama za rasilimali kwa mwaka wa kwanza, asilimia 37.5 daraja la kwanza, asilimia 25 kwa daraja la pili na asilimia 12.5 kwa daraja la tatu.

15. ***Mheshimiwa Spika,*** hatua nyingine iliyochukuliwa ni ya kutoa unafuu wa kodi kwa riba

inayolipwa kwa mikopo ya kununulia rasilimali za uwekezaji, kuondoa ukomo wa miaka mitano kwa wawekezaji kuruhusiwa kulimbikiza hasara, kufuta kodi ya zuio kwenye vyombo vya usafirishaji kwa makampuni yenye kitambulisho cha kulipia kodi, kuongeza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mishahara (P.A.Y.E) kutoka shilingi 45,000 hadi shilingi 50,000 kwa mwezi, kuongeza kiwango cha chini kwa ajili ya kodi ya *'benefit in kind'* kutoka shilingi 1,000 hadi shilingi. 50,000, na kuondoa kodi ya zuio kwenye riba kwa dhamana za muda mrefu (kuanzia miaka 3) ambazo ziko kwenye soko la hisa na kutoza kodi ya zuio ya asilimia 10 kwa malipo ya ada kwa wakurugenzi wasio wa kudumu wa bodi mbalimbali.

16. ***Mheshimiwa Spika,*** kuhusu mfumo wa kodi ya ongezeko la thamani (VAT) marekebisho kadhaa yalifanywa kwa nia ya kulinda mapato ya wakulima. Kufuatia mabadiliko hayo, utaratibu wa kufidia kodi ya VAT inayolipwa na wakulima wakati wa kusafirisha, kusindika na kwenye vifungashio vya mazao ya kuuza nje umerejeshwa. Kodi hii sasa inarejeshwa kupitia vyama vya ushirika au vyombo vingine vya wakulima

vitakavyosajiliwa na TRA kwa madhumuni ya kodi hiyo. Wakulima wa mazao hayo wanapaswa kujiunga katika vyama vya ushirika au vyombo vingine kwa vile wao wenyewe hawajasajiliwa kama walipa kodi.

17. ***Mheshimiwa Spika,*** kuhusu kodi na ada za Serikali za Mitaa, malalamiko yameendelea kutoka kwa wananchi wa kawaida, wafanya biashara wa ndani na wawekezaji kutoka ndani na nje ya nchi kuhusu msururu mrefu wa kodi na ada zinazotozwa na Serikali za mitaa, mijini na vijijini. Pia, kumekuwepo utitiri wa leseni na vibali ambavyo vimekuwa vikitumika kama vyanzo vya mapato kinyume na lengo la leseni ambalo ni dhabiti. Wingi wa tozo hizo na utaratibu unaotumiwa kuzikusanya umekuwa kero kubwa kwa wananchi. Aidha, vizuizi vingi vya kukusanya kodi na ushuru vimekuwa ni kitizo katika jamii. Katika kukabiliana na hali hii, Serikali iliandaa Mwongozo kwa Halmashauri za Wilaya na Miji kuhusu jinsi ya kutazama upya kodi na ada hizo kwa lengo la kuzipunguza na kuziwianisha. Hatua zitakazochukuliwa kuhusu jambo hili nitazitangaza hivi punde.

Matumizi

18. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali katika mwaka 2002/03 iliendelea kudhibiti matumizi ya fedha za Serikali ili kukidhi malengo yaliyokusudiwa. Sheria ya Fedha na ile ya Ununuzi, zilizopitishwa na Bunge mwaka 2001 zimeendelea kutekelezwa kwa makini na zimetupa uzoefu kiasi fulani. Kanuni za Ununuzi zinafanyiwa tathmini upya kwa lengo la kuziboresha ili zieleweke zaidi na kuongeza ufanisi wa Serikali. Serikali inaendelea kuimarisha mfumo wa kompyuta wa (IFMS) ili kuwezesha hesabu za mapato na matumizi kupatikana moja kwa moja katika mtandao wa kompyuta ambao unajumuisha Wizara zote, Idara zote za Serikali na Mikoa.

19. ***Mheshimiwa Spika,*** utaratibu wa "cash budgeting" unaendelea kutumika na umekuwa utaratibu mzuri ambao umesaidia sana kuweka nidhamu ya matumizi. Utaratibu huo unaboreshwa wakati wote na kwa sasa fedha zinatolewa kwa vipindi vya miezi mitatu mitatu kwa sekta za kuondoa umasikini kama ilivyokuwa mwaka wa fedha uliopita. Sekta nyingine zinaendelea kupata fedha kila mwezi. Kwa maana hiyo, sekta za

kuondoa umaskini zilizoainishwa katika Mkakati wa Taifa wa kuondoa umaskini zimeendelea kupewa upendeleo katika mgao wa fedha za bajeti. Aidha, mgao wa fedha kwa sekta hizo umekuwa ukitangazwa katika vyombo vya habari. Kuanzia mwaka huu wa fedha unaomalizika, Serikali inalipa kodi kwa manunuzi yake yote yanayopaswa kulipiwa kodi. Pamoja na azma hii, yalikuwepo matatizo katika baadhi ya sekta, hasa za barabara na maji, kutokana na kwamba ama makadirio yao ya bajeti hayakuzingatia sera hii mpya au kulikuwa na utata katika utekelezaji. Kufuatia utata huo, na kwa kuzingatia kwamba miundo mbinu ni muhimu sana katika jitihada za kuinua pato la mwananchi, mwezi Aprili 2003, Serikali iliwasilisha Bungeni, na Bunge lilipitisha marekebisho ya Sheria ya VAT ili kuondoa kodi hiyo katika miradi ya miundo mbinu inayogharamiwa na Serikali.

MWENENDO NA MWELEKEO WA BAJETI YA MWAKA 2002/03:

20. ***Mheshimiwa Spika***, mwenendo wa bajeti ya mwaka huu wa 2002/03 kwa ujumla ni wa kuridhisha.

Mapato ya ndani ya kila mwezi kwa wastani yamekuwa yakipita lengo. Matumizi kwa upande mwingine yameonyesha kuendelea kulegalega kiasi, kutokana na kasi ndogo ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo pamoja na uelewa mdogo wa taratibu za ununuzi, na tatizo la kutopatikana kwa wakati takwimu za matumizi katika baadhi ya miradi ya maendeleo inayotegemea Wafadhili. Hata hivyo, misaada ya kibajeti (fedha taslimu) ukiondoa mikopo ya Benki ya Dunia na Benki ya Maendeleo ya Afrika imepatikana kama ilivyotarajiwa. Fedha kutoka Mashirika haya mawili zimekuwa chini ya lengo kutokana na kuchelewa kukamilisha masharti ya mikopo hiyo. Hata hivyo, fedha hizo zinategemewa kupatikana kabla ya mwisho wa mwaka huu wa fedha kwa kuwa masharti husika yamekamilika.

21. ***Mheshimiwa Spika,*** Tanzania ina uhusiano mzuri sana wa kiuchumi na nchi Wafadhili, na mashirika ya fedha ya kimataifa. Lakini, kwa sababu za kihistoria sehemu kubwa ya misaada ya hawa rafiki zetu bado inadhibitiwa na wao wenyewe. Kwa hali hiyo, Serikali haipati takwimu za uhakika kuhusu mienendo ya fedha

zinazotolewa na Wafadhili kwa kuwa misaada hiyo haipitii katika mkondo mmoja wa kuingiza, kutumia, na kutoa hesabu za matumizi kwa wakati. Inatia moyo kwamba kufuatia juhudi za Serikali, Wafadhili wengi sasa wanakubali dhana ya kuboresha mfumo mzima wa kutoa misaada kwa kushirikiana wao kwa wao, na kati yao na Serikali yetu. Serikali inaendelea kuwashawishi Wafadhili hawa watoe misaada yao kwa kupitia Bajeti ya Serikali, njia ambayo inarahisisha uwajibikaji na ufahamu wa utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

22. ***Mheshimiwa Spika,*** mapato halisi ya ndani kwa kipindi cha Julai 2002 hadi Machi, 2003 yalifikia shilingi 901,546 milioni ikilinganishwa na makisio ya shilingi 862,362 milioni. Kiwango hiki cha makusanyo kinaonyesha ziada ya shilingi 39,184 milioni sawa na asilimia 4.5 juu ya makisio. Ongezeko hili linatokana na vianzio vya VAT hasa kwa bidhaa na huduma za ndani ya nchi, na Kodi ya Mapato. Kodi ya VAT kwa bidhaa na huduma za ndani ilikadiriwa kuwa shilingi 113,546 milioni katika kipindi hicho. Makusanyo halisi ya mapato kutoka katika kianzio hicho yalifikia shilingi 131,947 milioni sawa

na ongezeko la shilingi 18,401 milioni au asilimia 16 ikilinganishwa na makisio ya kipindi hicho. Sababu kubwa ya ongezeko hilo ni matokeo ya juhudi za Idara ya VAT za kuongeza ufanisi katika kupambana na wakwepa kodi hii. Kuhusu Kodi ya Mapato, makusanyo yalifikia shilingi 201,403 milioni ikilinganishwa na makisio ya shilingi 175,290 milioni, sawa na ongezeko la shilingi 26,113 milioni au asilimia 15 juu ya makadirio. Chanzo kikubwa cha ziada ya Kodi ya Mapato ni kodi ya mishahara ya watumishi (P.A.Y.E).

23. ***Mheshimiwa Spika,*** ushuru wa Forodha haukufikia lengo katika kipindi hicho. Makusanyo halisi yalifikia shilingi 220,119 milioni badala ya shilingi 234,295 milioni zilizotegemewa na hivyo kuwa na upungufu wa kiasi cha shilingi 14,176 milioni. Aidha, makusanyo ya mapato yasiyo ya kodi *(non-tax)* yalifikia shilingi 81,518 milioni ikiwa ni juu ya lengo la shillingi 74,317 milioni. Ikilinganishwa na mwaka wa fedha uliopita (2001/02) kwa kipindi kama hicho cha Julai hadi Machi, makusanyo kwa mwaka huu wa fedha yamekuwa asilimia 17.3 juu ya yale ya kipindi kama hicho mwaka 2001/02.

24. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi hicho, jumla ya mapato kutokana na misaada na mikopo nafuu ya bajeti ilifikia shilingi 247,993 milioni ikilinganishwa na makisio ya shilingi 246,865 milioni, sawa na ongezeko la shilingi 1,128 milioni. Misamaha ya madeni kutoka kwa mashirika ya fedha ya kimataifa na nchi za kundi la Paris Club imechangia karibu shilingi 80 bilioni. Hata hivyo, misaada na mikopo kwa ajili ya miradi ya maendeleo imeonyesha upungufu mkubwa kwani ni shilingi 170,248 milioni tu zilipatikana au asilimia 36 tu ya shilingi 468,349 milioni zilizokadiriwa. Kama nilivyosema, upo uwezekano mkubwa kwamba sehemu kubwa ya misaada kwa miradi ya maendeleo imeshatolewa na Wahisani mbali mbali katika kipindi hicho, na kwa kuwa misaada hiyo iko nje ya utaratibu wa bajeti ya Serikali, taarifa zake zinachukua muda kupatikana. Kama nilivyo baini hapo awali Serikali inaendelea na majadiliano na wahisani kuhakikisha kuwa misaada yote ama inapita katika mfumo wa bajeti ya serikali au inaingia katika takwimu za Serikali kila inapotolewa.

25. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa sababu hii, kasi ya matumizi ya maendeleo haikuwiana na makisio. Aidha, sababu nyingine za kulegalega kwa matumizi ya maendeleo ni pamoja na uwezo mdogo wa utekelezaji wa miradi na pia uelewa mdogo wa kanuni mpya za Ununuzi wa Vifaa na Huduma. Katika kipindi cha Julai 2002 hadi Machi 2003, matumizi yalifikia jumla ya shilingi 1,225,497 milioni ikilinganishwa na makisio ya shilingi 1,583,530 milioni. Kati ya fedha hizo, shilingi 989,068 milioni ni matumizi ya kawaida, na shilingi 236,429 milioni ni kwa miradi ya maendeleo. Kati ya matumizi ya kawaida, shilingi 131,518 milioni zimetumika kwa ajili ya kulipa madeni ya ndani na nje. Mishahara kwa watumishi wa Serikali ilitumia jumla ya shilingi 299,278 milioni ikilinganishwa na makadirio ya shilingi 308,327 milioni. Hii inaonyesha upungufu wa kiasi cha shilingi 9,049 milioni kutokana hasa na kuchelewa kukamilika kwa taratibu za ajira mpya Serikalini. Matumizi ya maendeleo ya shilingi 236,429 milioni katika kipindi hicho cha miezi tisa ni madogo ikilinganishwa na makisio ya shilingi 540,095 milioni sawa na upungufu wa shilingi 303,666 milioni au asilimia 56.2.

26. ***Mheshimiwa Spika,*** itakumbukwa kuwa mwezi Novemba 2001, Tanzania ilihitimu katika mpango wa HIPC. Hatua hii imetuwezesha kupata ahadi ya msamaha wa madeni ya nje takriban Dola za Kimarekani 3.0 bilioni katika kipindi cha miaka 20 ijayo. Msamaha huu utapunguza mzigo wa madeni katika bajeti ya Serikali kwa miaka mingi ijayo. Madeni yaliyosamehewa ni pamoja na yale ya Mashirika ya Kimataifa ya Fedha na nchi za kundi la Paris Club. Serikali inaendelea na juhudi za kuzungumza na nchi nyingine zisizo za Kundi la Paris ili nazo zitoe msamaha wa madeni kama nchi zilizo chini ya 'Paris Club'. Hadi leo, Kuwait imeshatoa msamaha wa madeni chini ya mpango wa HIPC. China nayo imeshafuta baadhi ya madeni ingawa siyo katika mkataba wa 'Paris Club'. Nchi yetu imeanzisha mazungumzo na India, Zambia na Libya lakini bado hawajaahidi chochote. Kwa ujumla hivi sasa, mzigo wa kulipa madeni ya nje umeshaanza kupungua kwa kiwango kikubwa.

27. ***Mheshimiwa Spika,*** mwenendo wa bajeti ya mwaka huu wa fedha kwa ujumla unaridhisha, ingawa

tunazofanya nazo biashara na zile tunazoshindana nazo katika biashara ya nje.

(iii) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni itakayoweza kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma toka nje kwa kipindi kisichopungua miezi 6.

(iv) Kudhibiti ongezeko la ujazi wa fedha (kwa tafsiri pana, M_2) litakalowiana na malengo ya ukuaji wa uchumi, na kasi ya upandaji bei.

(v) Kuongeza uwiano wa mapato ya Serikali na Pato la Taifa kufikia asilimia 13.3 mwaka 2003/04, kutoka asilimia 12.3 mwaka huu wa fedha.

30. *Mheshimiwa Spika*, juhudi za Serikali za kuleta maendeleo ya kiuchumi na kijamii hapa nchini zinaendelea kuonyesha mafanikio. Uchumi unaendelea kukua kwa kiwango cha kuridhisha ingawa kiwango hicho bado ni kidogo kukidhi haja ya kuondoa umaskini kwa haraka. Uchumi umekuwa tulivu kwa muda mrefu jambo ambalo linatia moyo sana. Uwekezaji katika sekta

mbalimbali unaendelea kukua. Sekta za huduma ya jamii na huduma za uchumi zimekuwa zikiboreshwa hatua kwa hatua, barabara mpya zinajengwa na zilizopo zinaimarishwa. Aidha, utafiti wa mapato na matumizi ya kaya (HBS) wa mwaka 2001, ulibainisha kuwa hali ya umaskini wa kipato na huduma za jamii (elimu, afya, maji, ajira, nyumba) umepungua kidogo katika miaka kumi iliyopita. Matokeo ya tafiti hizo yanaonyesha kuwa asilimia 19 ya Watanzania walikuwa maskini wa lishe (food poverty line) mwaka 2000/01 ikilinganishwa na asilimia 22 mwaka 1991/92. Vile vile, asilimia 36 ya watu walikuwa maskini kutokana na kukosa mahitaji muhimu (basic needs poverty line) mwaka 2000/01 ikilinganishwa na asilimia 39 mwaka 1991/92. Utekelezaji wa Mkakati wa Kupunguza Umaskini umeanza kuonyesha mafanikio; hasa katika elimu ya msingi, baadhi ya viashiria katika sekta ya afya, maji na barabara. Bidhaa za viwandani zinapatikana kwa bei nzuri sasa na kwa wingi kuliko miaka ya 1990s.

31. ***Mheshimiwa Spika,*** pamoja na mafanikio yaliyopatikana mpaka sasa, kiwango cha kukua kwa

dhati. Serikali imeanza kuweka malengo na mipango inayotoa motisha kwa wananchi kutumia nguvu kazi zao kujiletea maendeleo yao wenyewe. Aidha, Serikali imeamua kuchagua maeneo machache ambayo yatapewa kipaumbele hasa kupitia Bajeti, ili yaongoze katika kupanua uchumi na kuongeza uwezo wa nchi wa kupambana na umaskini kwa dhati. Kila mtu sasa anakubali kwamba **kilimo ndicho kinachostahili kupewa kipaumbele cha kwanza** katika dhana hii. Kilimo kinabeba asilimia 80 ya Watanzania; kinachangia asilimia 50 ya Pato la Taifa na zaidi ya asilimia 50 ya fedha za kigeni kutokana na mauzo ya nje; kinazalisha malighafi ya viwanda, kinatoa soko kubwa la bidhaa za viwandani na mengine mengi. Sambamba na kuongeza uzalishaji, tunalenga pia katika usindikaji wa mazao ya kilimo ili hatimaye idadi ya watu wanaotegemea kilimo cha asili wahamie viwandani.

34. ***Mheshimiwa Spika,*** kama watakavyoeleza Mawaziri wa Kilimo na Chakula, Maji na Mifugo, na Ushirika na Masoko, Mkakati wa kuinua kilimo unazingatia mambo yafuatayo:-

(i) Kuwezesha wananchi kufanya biashara zao bila vikwazo, kwa kuruhusiwa kuuza mazao yao nje ya Wilaya au Mkoa na hata nje ya nchi kwa taratibu rahisi na zilizo wazi.

(ii) Maeneo ya kilimo cha biashara kutengwa na kutangazwa, ili kuvutia wawekezaji. Maeneo hayo yanaendelea kutengwa na Kituo cha Uwekezaji ambacho kina orodha maalum ya ardhi (land bank) kwa mahitaji mbalimbali ya uwekezaji.

(iii) Upatikanaji wa huduma za fedha (mikopo) kupewa msukumo. Tayari mpango wa kudhamini vyama vya ushirika vya mazao makuu umeonyesha mafanikio makubwa, hivyo utaendelezwa zaidi. Mfuko mpya wa kudhamini wakulima wadogo, wavuvi wadogo, wafugaji wadogo wadogo, wanaviwanda na wafanyabiashara wadogo kujipatia mikopo midogo utaanzishwa.

barabara, afya, elimu na maji, na uboreshaji wa huduma vijijini. Kama nilivyoeleza, Serikali imeanza kutekeleza mikakati ya kufufua kilimo. Serikali pia, inakusudia kuendeleza sekta za utalii, madini, uvuvi wa kibiashara, na viwanda vidogo na vya kati ili kuongeza mapato ya fedha za kigeni, kutoa ajira kwa wingi na kuchangia katika kupunguza umaskini. Nia ni kuendeleza mafanikio yaliyokwisha patikana katika maeneo hayo na pia kuboresha maeneo yenye mapungufu ili malengo yake yakamilishwe kama ilivyoainishwa katika Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2000, na katika Mkakati wa Kupunguza Umaskini. Haya yote yanalenga katika kuweka mazingira bora ya kiuchumi ambayo yataboresha maisha ya jamii ya Watanzania.

36. ***Mheshimiwa Spika,*** maeneo mengine ya kipaumbele ni pamoja na miundo mbinu, uchumi mdogo unaokuza ajira, kwa mfano viwanda vidogo vidogo na vya kati, biashara ya nje (exports) na huduma katika maeneo yenye uwezo wa kuonyesha matokeo (impact) kwa muda mfupi, ili tupate uzoefu. Sekta binafsi inategemewa kuwa mhimili wa kufanikisha malengo haya.

37. ***Mheshimiwa Spika,*** itakumbukwa kwamba chombo cha Udhamini wa hisa za mashirika ya umma yanayobinafsishwa (*Privatization Trust*) kilianzishwa mwaka 1997. Chombo hicho kilianzishwa kwa madhumuni ya kudhamini (*hold in trust*), hisa za Serikali zinazobaki kutoka kwenye mashirika yanayobinafsishwa ili hatimaye hisa hizo zihamishiwe kwenye chombo cha Uwekezaji wa Pamoja (*Unit Trust*), ili zigawanywe kwa wananchi wengi. Nia ya uamuzi huu ni kuwezesha wananchi wengi zaidi, hasa wale wa kipato kidogo, kushiriki katika ubinafsishaji wa Mashirika ya Umma. Muda wa maisha ya Chombo cha Udhamini (*Privatization Trust*) unakwisha mwezi huu (tarehe 15 Juni 2003). Kwa mujibu wa Sheria iliyoanzisha Chombo hiki, muda wake ukiisha kinapaswa kujigeuza ili kiwe Chombo cha Uwekezaji wa Pamoja (*Unit Trust of Tanzania*). Napenda kutoa taarifa kwamba matayarisho yote ya kuanzisha *Unit Trust of Tanzania* yamekamilika na Chombo hicho kipya kitaanza kazi tarehe 16 Juni 2003.

imekatwa. Waziri wa Nishati na Madini atatoa maelezo kuhusu utekelezaji wa azma hii ya Serikali.

39. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kuzingatia umuhimu wa kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya ndani na mafanikio yanayoendelea kupatikana katika makusanyo chini ya utaratibu wa '*retention*', Serikali itaendelea kuimarisha utaratibu huu na kuhakikisha kwamba taarifa za makusanyo zinatolewa kwa usahihi na kwa wakati.

40. ***Mheshimiwa Spika***, kutokana na sera safi, na usimamizi imara wa uchumi na mpango wa kupunguza umaskini, uhusiano wetu na nchi tajiri pamoja na Mashirika ya fedha ya Kimataifa ni mzuri kuliko ulivyowahi kuwa huko nyuma. Pamoja na nia yetu ya kutaka kujitegemea, bado tunahitaji misaada ya nje ambayo itatusaidia kujenga uwezo huo wa kujitegemea. Hivyo, Tanzania inaendelea kupata misaada na mikopo ya masharti nafuu kutoka nchi marafiki na mashirika ya fedha ya kimataifa yenye nia nzuri ya kuendelea kutusaidia katika vita vyetu vya kuondoa umaskini na

kuleta maendeleo ya nchi yetu. Napenda nichukue fursa hii, kwa niaba ya Serikali, na kwa niaba ya wananchi wa Tanzania, kutoa shukrani za dhati kwa nchi hizo na wananchi wao, pamoja na mashirika hayo, kwa misaada ambayo tumepata na ambayo wameahidi kuendelea kutupatia. Kwa mwaka wa fedha wa 2003/04 tunategemea kupata misaada na mikopo nafuu inayofikia shs 1,175.821 bilioni kutoka nchi wahisani na mashirika ya fedha ya kimataifa, Kati ya fedha hizo shs 405.047 bilioni ni kwa ajili ya kusaidia bajeti, ambapo nchi zinazotarajiwa kuchangia fedha hizi ni pamoja na Canada, Norway, Denmark, Ireland, Finland, Ujerumani/KfW, Sweden, Uholanzi, Uingereza na Jumuiya ya Ulaya; Mashirika ya kimataifa ni Benki ya Dunia na Benki ya maendeleo ya Afrika (ADB). Pia tunatarajia jumla ya shs 667.349 kwa ajili ya programu (baskets) na miradi. Aidha tunatarajia misamaha ya madeni kutoka mashirika ya fedha ya kimataifa inayofikia shs 103.425 bilioni.

41. ***Mheshimiwa Spika,*** Mpango wa fedha wa Poverty Reduction and Growth Facility *"PRGF"* unaodhaminiwa na IMF unamalizika mwezi huu wa Juni

2003. Serikali imekamilisha majadiliano na IMF kuhusu Mpango mwingine wa miaka mitatu wa PRGF. Manufaa ya mpango huu ni pamoja na kuongeza akiba yetu ya fedha za kigeni na kusaidia Serikali kutekeleza sera zake za uchumi na fedha. Aidha, wafadhili wengi wanatumia IMF kupata tathmini ya sera za uchumi za nchi wanazozisaidia ili imani yao kwa nchi mlengwa isitetereke na hivyo waendelee kuzisaidia.

42. ***Mheshimiwa Spika***, kwa kuzingatia utaratibu mpya wa kusimamia madeni ambao uliidhinishwa na Bunge lako mwezi Aprili mwaka huu, kiwango cha mikopo mipya ya ndani na ya nje kinakadiriwa kufikia shilingi 1,080 bilioni kwa mwaka 2003/04. Kati ya mikopo hiyo, shilingi 631.9 bilioni ni za ndani na shilingi 448.2 bilioni ni za nje. Sehemu kubwa ya mikopo ya ndani itatumika kulipia Dhamana za Serikali zinazopevuka. Kadhalika, katika **Jedwali Na. 5**, taarifa kuhusu mikopo inayo-tarajiwa kukopwa katika mwaka 2003/04 imeonyeshwa.

Matumizi

43. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali itaendelea kuimarisha usimamizi na nidhamu katika matumizi ya fedha za umma kwa ukaribu zaidi ili kuhakikisha kuna uwajibikaji wa kutosha. Hivyo, Serikali inakusudia kuifanyia marekebisho Sheria ya Ununuzi na Kanuni zake ili kuongeza uwajibikaji kwa kutenganisha kazi za utendaji kutoka zile za usimamizi, na pia, kuimarisha uwezo wa watekelezaji. Kwa upande wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2001, Serikali imeboresha kanuni za sheria hii ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wake. Aidha, Serikali itaendelea kuimarisha mtandao wa kompyuta wa kutayarisha bajeti na kufanya malipo (IFMS). Hatua hii itaiwezesha Serikali kuongeza ufanisi katika kutenga fedha zinazohitajika kwa ajili ya vifaa na huduma kwa uwazi zaidi. Mwaka ujao wa fedha, Serikali inakusudia kusambaza mtandao huu wa IFMS katika Ofisi za Makatibu Tawala wa Mikoa na Kambi za Jeshi la Wananchi.

fedha kwa ajili ya kudhamini mikopo ya sekta hiyo ya wenye shughuli ndogo ndogo za kibiashara *(small and micro-enterprises)* kama nilivyoeleza awali. Mfuko huo utasimamiwa na Benki Kuu kwa kushirikiana na Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO). Utaratibu na masharti ya matumizi ya mfuko huo yatatangazwa baadaye.

(v) Bajeti ya mwaka 2003/04 imetenga fedha zaidi ili kuendeleza mfuko wa kuwasaidia baadhi ya vijana wanaofaulu kujiunga na Shule za Sekondari za Serikali na ambao wazazi au walezi wao hawana uwezo. Sera hii na utaratibu wa utekelezaji vimewekwa bayana na Wizara ya Elimu na Utamaduni. Mwaka huu wanafunzi 6,019 Walifaidika na Mfuko huu kote nchini.

(vi) Ili kuwezesha Wakuu wa Wilaya kufanya kazi kwa ufanisi zaidi na kwa uhakika zaidi kuanzia mwaka ujao wa fedha, mgao wao wa fedha za

matumizi na za maendeleo ndani ya Wilaya zao utapelekwa moja kwa moja Wilayani badala ya utaratibu wa sasa ambapo fedha hizo hupelekwa kupitia Ofisi za Makatibu Tawala wa Mikoa. Hata hivyo, Makatibu Tawala wa Mikoa wataendelea kubeba jukumu la kufuatilia na kusimamia matumizi ya fedha hizo huko Wilayani. Makatibu Tawala watatawala moja kwa moja migao inayohusu ofisi zao tu.

(vii) Serikali inaendelea na zoezi la kurekebisha mishahara ya watumishi wake kama ilivyodhamiria. Bajeti ya mwaka 2003/04 imetenga fungu maalum kwa ajili hiyo pamoja na marekebisho ya mishahara kwenye Asasi za Serikali. Maelezo zaidi yatatolewa na Waziri mwenye dhamana ya utumishi.

(viii) Watendaji wa Serikali za Vijiji na ngazi ya Kata ni kiungo muhimu kati ya Serikali Kuu, Serikali za Mitaa na Wananchi. Kutokana na umuhimu huo, kuanzia mwaka wa fedha 2003/04, Serikali

imekusudia kuanza kuwalipa mishahara watendaji Wakuu wa Serikali za Vijiji kwa ajira ya mikataba. Utaratibu huu utaanza kutumika rasmi mwezi Januari 2004 baada ya matayarisho kukamilika. Maelezo zaidi yatatolewa na Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais, Utumishi.

(ix) Bajeti hii pia imetenga asilimia 4.5 ya mapato yatakayotokana na misaada *(programme assistance)* ya nje kwa ajili ya kusaidia bajeti ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar *(SMZ)*. Hii ni kwa mujibu wa muafaka uliokwisha kubalika huko nyuma. Ni matumaini ya Serikali kwamba, Tume ya Pamoja ya Fedha ya Muungano ambayo imeshaundwa itazishauri Serikali zetu kuhusu utaratibu wa kudumu wa kugawana mapato ya Muungano.

(x) Kwa kuzingatia uamuzi wa Serikali wa kutenga mapato ya ndani kujenga barabara muhimu

zinazounganisha nchi yetu, bajeti ya mwaka 2003/04 imetenga jumla ya **shilingi 44.5** bilioni kwa ajili hiyo. Kwa ujumla, sekta ya barabara imetengewa **shilingi 126.6** bilioni katika mwaka 2003/04 ambazo ni fedha za ndani na za misaada ya nje.

(xi) Katika mwaka 2003/04, Serikali imetenga **shilingi 4,000** milioni kwa ajili ya kulipa mafao ya wafanyakazi watakaopunguzwa katika baadhi ya mashirika muhimu ya umma yanayobinafsishwa, na Halmashauri za Wilaya.

(xii) ***Mheshimiwa Spika***, utapenda kufahamu pia kwamba Bajeti ya 2003/04 imetenga **shilingi 5,000 milioni** kwa ajili ya kuanza kazi ya kujenga ukumbi mpya wa Bunge.

(xiii) Kwa kuzingatia umuhimu wa michezo, bajeti ya mwaka 2003/04 imetenga **shilingi 5,000 milioni** kwa ajili ya gharama za awali za ujenzi wa Uwanja wa michezo wa kisasa.

(xlv) Kwa kuzingatiia ongezeko la matukio ya ujambazi na vitendo vingine vya uhalifu, bajeti ya 2003/04 imeongeza fedha kwa ajili ya vyombo vya usalama, kuvipa uwezo wa kukabiliana na uhalifu wa aina zote. Idara ya Polisi imetengewa **shilingi 70,786 milioni** kulinganisha na **shilingi 55,178 milioni** mwaka tunaomalizia.

(xv) Bajeti ya 2003/04 pia imetenga fedha maalum kuwezesha Taasisi ya Kuzuia Rushwa kufungua ofisi zake Mikoani na Wilayani.

(xvi) Serikali inakusudia kuweka mazingira mazuri ya kuwaondolea kero wastaafu na kuboresha hali zao. Kuanzia mwaka ujao wa fedha, Serikali itaongeza kima cha chini cha pensheni hadi **shilingi 20,000** kwa mwezi. Aidha, viwango vingine vya pensheni vitaongezwa. Ongezeko hili la pensheni halitahusu mabadiliko ya Sheria ya Pensheni na kwa mantiki hiyo **malipo ya**

mkupuo sasa hayatakuwepo tena. Vile vile, Serikali itaendelea na utaratibu wa malipo ya miezi sita sita kwa wastaafu na itaboresha kumbukumbu zao. Serikali imefanya haya kwa kuthamini mchango mkubwa wa wastaafu wake walipoitumikia na pia kwa kuzingatia vilio vyao na vya Waheshimiwa Wabunge.

MFUMO WA MAKISIO YA BAJETI YA MWAKA 2003/04

45. ***Mheshimiwa Spika,*** kama nilivyosema awali, kwa kuzingatia sera na malengo ya uchumi na sera za bajeti nilizoeleza hapa, kwa msingi wa mfumo wa kodi wa sasa bila marekebisho yoyote, Serikali inalenga kukusanya mapato yasiyopungua **shilingi 1,388.63** bilioni.

46. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa matumizi, Serikali katika mwaka 2003/04 imepanga kutumia jumla ya **shilingi 2,607.21** bilioni. Kwa kuzingatia matarajio ya mapato ya **shilingi 1,388.63** bilioni kwa msingi wa mfumo wa sasa wa kodi, na matumizi ya jumla ya

shilingi 2,607.21 bilioni, pengo la **shilingi 1,218.6** bilioni linajitokeza. Kama nilivyoeleza hapo awali, misaada na mikopo nafuu ikijumuisha msamaha wa madeni inakadiriwa kuchangia jumla ya **shilingi 1,175.82** bilioni. Mchango huu wa Wafadhili na Mashirika ya Fedha ya Kimataifa unapunguza pengo hadi kufikia **shilingi 42.78** bilioni.

47. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imepanga kutumia kwenye bajeti hii sehemu ya akiba yake iliyoko Benki Kuu kwa kiasi cha **shilingi 21.36** bilioni. Aidha, katika mwaka wa 2003/04, Serikali inatarajia kuuza sehemu ya hisa zake katika baadhi ya mashirika ambako ni mbia ili kujipatia **shilingi 17** bilioni. Mapato haya yanapunguza pengo hadi kufikia **shilingi 4.401** bilioni. Pengo hili litazibwa kutokana na marekebisho ya mfumo wa kodi na vyanzo vingine vya mapato ya Serikali.

MAREKEBISHO YA MFUMO WA KODI, ADA MBALI MBALI NA HATUA NYINGINE ZA MAPATO

Matokeo Ya Marekebisho Ya Mfumo Wa Kodi Mwaka 2002/03

48. ***Mheshimiwa Spika,*** kabla ya kuelezea hatua ambazo Serikali inakusudia kuchukua kurekebisha muundo, sheria na taratibu za kodi, naomba nitoe maelezo mafupi kuhusu matokeo ya utekelezaji wa hatua za mapato kwa mwaka 2002/03.

49. ***Mheshimiwa Spika,*** katika bajeti ya mwaka huu wa 2002/03, Serikali ilichukua hatua kadhaa ambazo zililenga kuipatia mapato, kuweka mazingira bora ya uwekezaji, na kuziba mianya ya kukwepa kodi. Hatua hizo zimeanza kuwa na matokeo yaliyotarajiwa. Baadhi ya matokeo hayo ni kwamba:-

(i) Mitambo ya kisasa kabisa ya kusindika mbegu za mafuta ya kula kama mawese, karanga, ufuta, pamba, na alizeti, imeanza kuingizwa

nchini. Kuingizwa kwa mitambo hiyo kumeongeza mahitaji ya mazao ya mbegu za mafuta ambapo hivi sasa upo upungufu. Vile vile, hatua hii imechangia kuwapunguzia wakulima usumbufu wa kutafuta soko kwa mazao hayo. Napenda kuchukua nafasi hii kuwahimiza wakulima kuendelea kulima kwa wingi sana mazao hayo kwa sababu soko sasa ni la uhakika. Aidha, kuletwa kwa mitambo ya kisasa kutaviwezesha viwanda vya ndani vinavyosindika mafuta ya kula kumudu ushindani baada ya kuwianishwa kwa Soko la Afrika Mashariki, na kupunguza uagizaji kutoka nje wa mafuta ya *"olein"*.

(ii) Kuimarika kwa udhibiti wa baadhi ya misamaha ya kodi baada ya kuanzisha utaratibu wa kutumia Hati za Hazina (Treasury Voucher System). Utaratibu huu kwa kiwango kikubwa umesaidia kudhibiti wimbi la maombi ya msamaha wa kodi toka kwa mashirika ya kujitolea pamoja na watumishi wa Serikali.

Katika kipindi cha miezi sita (Januari–Juni) ya utekelezaji wake, misamaha yenye thamani ya **shilingi 1,500** milioni ndio inategemewa kutolewa ikilinganishwa na makisio ya **shilingi 13,500** milioni kwa kipindi hicho (sawa na asilimia 11% ya makisio).

(iii) Kuongezeka kwa mapato ya Serikali kulikotokana na uamuzi wake wa kulipa kodi zote katika manunuzi ya bidhaa na huduma. Mapato yaliyokusanywa katika kipindi cha (Julai 2002 - Machi 2003) yalifikia shilingi **901.854** bilioni sawa na ongezeko la asilimia 18.1 ikilinganishwa na mapato ya **shilingi 763.6** bilioni yaliyokusanywa katika kipindi kama hicho mwaka 2001/02.

(iv) Kutokana na marekebisho katika ushuru wa barabara (fuel levy), mfuko wa barabara umepata mapato zaidi kwa ajili ya kugharimia matengenezo ya barabara. Mapato kutokana na chanzo hiki yameongezeka kutoka **shilingi**

41.7 bilioni kwa kipindi cha Julai 2001 - Aprili, 2002, hadi **shilingi 46.8** bilioni kwa kipindi kama hicho mwaka 2002/03 sawa na ongezeko la asilimia 12.2.

(v) Kuongezeka kwa mapato ya Serikali kufuatia uamuzi wa kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 5 kwenye huduma za simu za mkononi. Hadi mwezi Desemba 2002, chanzo hiki kiliingiza jumla ya **shilingi 2,177.2** milioni ikiwa ni zaidi ya lengo la mwaka mzima la **shilingi 2,000** milioni kwa asilimia 9.

50. ***Mheshimiwa Spika***, katika jitihada za kuboresha mfumo wa kodi, na taratibu za kukusanya mapato, napendekeza kuchukua hatua mbalimbali katika maeneo yafuatayo:

(a) Mfumo wa Ushuru wa Forodha

(b) Mfumo wa Kodi ya Mapato

(c) Mfumo wa Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT)

(d) Mfumo wa Ushuru wa Bidhaa

(e) Mfumo wa Ushuru wa Stempu

(f) Mfumo wa Kodi na Ada zinazotozwa na Serikali za Mitaa

(g) Kodi na Ada mbalimbali zinazokusanywa na Wizara na Vyombo mbalimbali vya Serikali Kuu.

(h) Udhibiti wa Kodi zinazotokana na Mafuta ya Petroli

(i) Udhibiti wa Misamaha ya Kodi.

(j) Marekebisho ya Sheria Mbalimbali

Mfumo wa Ushuru wa Forodha

51. ***Mheshimiwa Spika***, katika mfumo wa ushuru wa forodha, napendekeza kufanya marekebisho yafuatayo:-

(a) Viwango vya ushuru

Napendekeza kufanya marekebisho ya viwango vya ushuru wa forodha kwa baadhi ya bidhaa na mali ghafi zinazoagizwa kutoka nje. Marekebisho haya kwa viwango vya sasa na vinavyopendekezwa ni kama ifuatavyo:

Na.	AINA YA BIDHAA	VIWANGO VYASASA	VIWANGO VINAVYO PENDEKE-ZWA
1.	Vifungashio vya dawa ya meno vya plastiki **(Plastic Toothpaste Tubes HS Code 3923.90")**	25%	15%
2.	Matairi ya Mabasi na Malori ya aina ya **"Radial"**	15%	10%
3.	Vipuri vya Magari **(Motor Vehicle Spare Parts)**	15%	10%
4.	Matrela yaliyokwishajengwa **(Completely Built Trailers)**	0%	10%
5.	Nguo za pamba ziliziopaushwa **(Bleached Cotton Cloth)**	10%	15%
6.	Vimeng'enya **(Enzymes HS Code 3507.10 na 3507.90)**	15%	10%
7.	Rangi asili kwa ajili ya kutengeneza rangi **(Pigments for Manufacture of Paints) HS Code 3212.90)**	25%	15%
8.	Dawa ya Mbu ya Kuchoma **(Mosquito Coils)**	10%	15%
9.	Vyandarua **(Mosquito Nets)**	0%	10%
10.	**"Other Printed Matter HS Code 4911.99.00"**	0%	10%
11.	Mafuta aina ya **"Petroleum jelly"**	0%	15%
12.	Mafuta aina ya **"RBD refined olein (fractionated and refined)"**.	10%	25%
13.	Mafuta aina ya **"RBD refined steariin (Fractionated and refined)"**.	10%	15%
14.	Chesesi za Mabasi	15%	0%

	(Unassembled Chassis of Buses fitted with engines)		
15.	Vifaa maalum vya mawasiliano kwa njia ya Radio (Walkie talkie)	25%	0%

Napendekeza kutoa msamaha wa kodi kwa vifaa na mitambo ya kuchimba visima vya maji.

Napendekeza pia kufuta utaratibu unaowataka wawindaji wa kitalii (*professional hunters)* kutoka nje ya nchi kulipa ushuru wa forodha wa asilimia tano kila mwezi kwa bunduki maalum wanazoingiza kwa muda kwa ajili ya uwindaji wa kitalii.

Mapendekezo haya yote yana lengo la kuweka ushindani ulio wa haki kati ya bidhaa zinazoagizwa nje ya nchi, na zile zinazotengezwa hapa nchini na kuondoa ushuru katika bidhaa na mali ghafi za uzalishaji.

(b) Ushuru wa Muda (Suspended duty)

52. ***Mheshimiwa Spika,*** katika eneo hili napendekeza kufanya marekebisho yafuatayo:-

(i) Kufuta ushuru wa muda wa asilimia 10 kwenye mafuta ya aina ya "**Crude Stearin**" ambayo ni malighafi ya kutengeneza sabuni.

(ii) Kufuta ushuru wa muda kwenye mafuta ya aina ya **"RBD Refined Stearin"**.

(iii) Kupunguza ushuru wa muda kwenye mafuta ya aina ya **"petroleum jelly"** yanayoingizwa kutoka nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kutoka asilimia 20 hadi asilimia 10.

(iv) Ushuru wa muda kwa bidhaa zinazotoka nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki utarekebishwa ili kusiwe na bidhaa kutoka nchi hizo ambayo inatozwa ushuru (wa jumla) unaozidi kiwango cha juu cha ushuru kwa bidhaa zinazotoka nje ya Soko la nchi za Afrika Mashariki (EAC). Bidhaa zitakazofanyiwa marekebisho hayo ziko 10.

(v) Kufanya marekebisho kwenye Jedwali la Tatu la Sheria ya Forodha ya mwaka 1976 ili kutoa msamaha wa Ushuru wa Forodha na Ushuru wa Muda kwa Magunia ya Jute yanayotumika kusafirishia miwati **(wattle exports)** nje ya nchi.

Lengo la marekebisho haya ni kuchochea matumizi ya malighafi za hapa nchini, pamoja na kuweka ushindani wa haki kwa bidhaa zinazotoka EAC na zile zinazotoka nje ya EAC. Aidha, marekebisho haya yanazingatia makubaliano yetu na IMF chini ya Mpango wa PRGF na makubaliano na nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC).

Hatua hizi zinategemewa kuipatia Serikali mapato ya ziada ya shilingi 133.8 milioni.

Mfumo wa Kodi ya Mapato

53. ***Mheshimiwa Spika,*** napendekeza **kuifuta Sheria ya Kodi ya Mapato ya sasa na kuitunga upya**. Lengo la hatua hii ni kuongeza ufanisi zaidi katika ukusanyaji wa mapato ya Serikali pamoja na kuwa na Sheria mpya itakayokidhi mahitaji ya sasa ya uchumi na biashara. Aidha, napendekeza kuwa, Sheria mpya ya Kodi ya Mapato ianze kutumika kuanzia tarehe 1 Januari 2004. Hatua hii haitegemewi kuongeza au kupunguza mapato kwa mwaka ujao wa fedha, lakini itaongeza mapato miaka inayofuata.

54. ***Mheshimiwa Spika***, Ili kupunguza adha katika Sekta ya Uvuvi na pia kupunguza kiasi tatizo la magendo ya samaki, napendekeza kupunguza kodi ya zuio (withholding tax) inayotozwa kutokana na kiasi cha samaki walionunuliwa kutoka kwa mvuvi, kutoka asilimia 2 hadi asilimia 1.

55. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na hatua hiyo ya kuweka sheria mpya, napendekeza pia kufanya marekebisho kiasi katika viwango vya Kodi kwa njia ya makubaliano *(presumptive income tax)* kama ifuatavyo:-

Kiwango cha Mauzo (turnover) Shilingi	**Kiwango cha Kodi kinachopendekezwa Shilingi**
0 - 3,000,000	20,000 kwa mwaka
3,000,001 - 7,000,000	50,000 kwa mwaka
7,000,001 - 14,000,000	165,000 kwa mwaka
14,000,001 - 20,000,000	385,000 kwa mwaka

Hatua hii ina lengo la kuwaondolea kero za kodi wafanyabiashara wadogo na wanaviwanda wadogo wadogo. Hivi sasa wafanyabiashara hao wanatozwa kodi ya makubaliano ambayo kiwango cha chini ni shilingi 50,000 hata kama mauzo (turnover) ya biashara hiyo ni chini ya shilingi 3,000,000 kwa mwaka. Pendekezo hili halitegemewi kuongeza au kupunguza mapato ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2003/04, lakini linaboresha mazingira ya kupanua wigo wa kodi.

Mfumo wa Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT)

56. ***Mheshimiwa Spika***, katika eneo hili, napendekeza kufanya marekebisho yafuatayo:

(i) Kufuta unafuu (special relief) wa VAT kwa magari yanayoagizwa au kununuliwa na Mashirika yasiyo ya Kiserikali na ambayo siyo ya Kidini (non religious NGOs) ili kubana mianya ya ukwepaji kodi.

(ii) Kuhamisha vifungashio vya maziwa (milk packaging materials) kutoka kwenye Jedwali

la Pili la Sheria ya VAT na kwenda Jedwali la Tatu la Sheria ya VAT, kwa kuwa viliwekwa kwenye Jedwali la pili kwa makosa. Hatua hii itapunguza gharama ya vifungashio hivyo pamoja na bei ya maziwa yenyewe.

(iii) Kurekebisha kipengele namba 7 cha Jedwali la Tatu la Sheria ya Kodi ya VAT ya mwaka 1997 ili kuingiza "subcontractors" wanaoajiriwa na makampuni ya madini kwenye msamaha wa VAT. Rekebisho hili linazingatia ukweli kwamba, uchimbaji wa madini una shughuli nyingi tofauti, unahitaji ujuzi tofauti, na ndio maana ni vigumu kwa makampuni ya uchimbaji madini kufanya shughuli zao zote bila kusaidiwa na makampuni mengine (subcontractors) kwa kazi mbalimbali. Kwa misingi hiyo basi napendekeza kuwa, subcontractors wa aina hiyo nao wanufaike na unafuu huo kana kwamba wao ni ile kampuni yenye mgodi ambayo huwa na msamaha huo tayari.

(iv) Kuingiza magari ya kubebea wagonjwa (Ambulances) kwenye kipengele cha 5 cha Jedwali la Tatu la Sheria ya VAT ili kutoa unafuu maalum wa VAT kwa kuwa ni sehemu ya vifaa vya afya na tiba.

(v) Kufuta kipengele namba 11 cha Jedwali la Tatu la Sheria ya VAT kinachotoa unafuu wa VAT kwa Mashirika yasiyo ya Kiserikali, kwa kuwa kipengele cha 9 cha Sheria hiyo kinatoa unafuu kwa Mashirika hayo.

Marekebisho haya yana lengo la kuleta ufanisi katika utaratibu wa kodi ya VAT na kupunguza mianya ya ukwepaji wa kodi hii. Hatua hizi zote hazitegemewi kupunguza au kuongeza mapato ya Serikali mwakani.

Mfumo wa Ushuru wa bidhaa

57. ***Mheshimiwa Spika***, katika eneo hili napendekeza kufanya marekebisho makuu manne na hatua mahsusi kumi kama ifuatavyo:-

(i) Kurekebisha viwango vya ushuru wa bidhaa ili viingane na hali ya mfumuko wa bei (adjusting for inflation) kwa bidhaa zifuatazo:

(a) Vinywaji baridi kutoka shilingi 35.70 kwa lita hadi shilingi 37.50 kwa lita.

(b) Bia kutoka shilingi 220.50 kwa lita hadi shilingi 232.00 kwa lita.

(c) Mvinyo inayotengenezwa kwa kiwango cha asilimia 75 ya zabibu inayozalishwa hapa nchini, kutoka shilingi 350.00 kwa lita hadi shilingi 367.50 kwa lita.

(d) Kwa mvinyo inayotengenezwa kwa kiwango kisichozidi asilimia 75 ya zabibu inayozalishwa hapa nchini kutoka shilingi 708.00 kwa lita hadi shilingi 743.40 kwa lita.

(e) Vinywaji vikali kutoka shilingi 1,050.00 kwa lita hadi shilingi 1,102.50 kwa lita.

(f) Sigara zenye urefu usiozidi milimita 70 na zinazotengenezwa kwa kiwango cha tumbaku inayozalishwa nchini kinachozidi asilimia 75, kutoka shilingi 3,601.00 kwa sigara 1,000 hadi shilingi 3,781.05 kwa sigara 1,000.

(g) Kwa Sigara zenye urefu wa milimita 70 na zaidi na zinazotengenezwa kwa kiwango cha tumbaku inayozalishwa nchini inayozidi asilimia 75 kutoka shilingi 8,495.50 kwa sigara 1,000 hadi shilingi 8,920.30 kwa sigara 1,000.

(h) Sigara zingine zenye sifa tofauti na (f) na (g) ushuru utaongezeka kutoka shilingi 15,435.00 kwa sigara 1,000 hadi shilingi 16,206.75 kwa sigara 1,000.

(i) Tumbaku ambayo iko tayari kwa kutengeneza sigara **"cutrag/Filler"** inaongezeka kutoka shilingi 7,794.00

kwa kilo hadi shilingi 8,183.70.00 kwa kilo.

(ii) Napendekeza kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 15 kwa mifuko ya plastiki inayoingizwa kutoka nje ya nchi na ile inayotengenezwa hapa nchini. Lengo ni kupunguza madhara kwa afya na mazingira. Lengo la Serikali la hapo baadaye ni kupiga marufuku kuingiza au kutengeneza mifuko ya plastiki isiyonyofoka na kuhimiza matumizi ya mifuko ya karatasi au mifuko ya plastiki iliyo migumu na hivyo kuweza kutumika mara nyingi pasipo kutupwa tupwa ovyo.

(iii) Napendekeza kupunguza ushuru wa bidhaa wa gesi ya kupikia (Liquified Petroleum Gas – LPG) kutoka shilingi 228.00 kwa kilo hadi shilingi 114.00 kwa kilo; Hatua hii itasaidia kulinda mazingira yetu hasa ikizingatiwa kwamba Watanzania walio wengi hutumia nishati ya kuni ama mkaa kwa matumizi ya

kupikia, ili sasa wajenge tabia ya kutumia gesi hii zaidi kuliko kuni na mkaa;

(iv) Napendekeza kuongeza ushuru wa bidhaa (excise on airtime) kwenye matumizi ya simu za mkononi kutoka asilimia 5 hadi asilimia 7. Hatua hii ni uamuzi wa pamoja kwa nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, ambapo wenzetu watatoza asilimia 10;

Madhumuni ya hatua hizi ni kuhuisha hatua kwa hatua ushuru huu na nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, kuongeza mapato, pamoja na kulinda mazingira. Hatua hizi zinategemewa kuipatia Serikali mapato mapya ya jumla ya shilingi 4,267.2 milioni mwakani.

Mfumo wa Ushuru wa Stempu

58. ***Mheshimiwa Spika,*** napendekeza kufuta ushuru wa stempu unaotozwa kwenye zao la samaki kwa kuwa ni sehemu ya mazao ya kilimo.

Kodi na Ada Zinazotozwa na Serikali za Mitaa

59. ***Mheshimiwa Spika***, pamoja na juhudi za Serikali za kurekebisha vianzio vya mapato ya Halmashauri na ukusanyaji wake, bado kuna malalamiko kutoka kwa wananchi na wafanyabiashara kuhusu usumbufu wanaoupata kutoka kwa wakusanyaji mapato. Hii inatokana na uwingi wa kodi zinazokadiriwa kuwa za aina

60 ambazo baadhi yake zinasababisha kero kwa wananchi, na idadi kubwa ya viwango vinavyotumiwa. Licha ya kuwakatisha tamaa walipa kodi, kwa pamoja vinadhoofisha usimamizi wake. Kwa misingi hiyo basi, napendekeza kufuta idadi kubwa ya kodi na ada zinazotozwa na Serikali za Mitaa na kubakisha kodi za aina 8 tu yaani zile tu zenye manufaa kwa wananchi wa vijijini na mijini. ***Mheshimiwa Spika***, katika kufanya hivyo, tutapitia upya kodi na ada zifuatazo:-

(i) Ushuru au kodi zote ambazo zimeelekezwa kwa watu maskini kama kodi ya baiskeli na mikokoteni, leseni za biashara ndogo,

ushuru wa kuingiza mboga na matunda katika masoko ya mijini;

(ii) Kodi zote ambazo ukusanyaji wake una gharama kubwa kuliko mapato yanayopatikana;

(iii) Ushuru, kodi na ada zote ambazo ni bughudha na kero kwa wananchi (nuisance taxes) mfano ile ada ilipwayo wakati wa kuomba kibali cha kuzika katika maeneo ya mijini.

60. ***Mheshimiwa Spika,*** sambamba na hatua hizo, inapendekezwa kuwa, kodi na ushuru visiwe vikwazo katika sekta za uzalishaji mali na hasa kilimo, uvuvi, mifugo na viwanda vidogo. Inabidi kuzingatia maagizo ya Serikali kuwa kodi au ushuru unaotozwa katika sekta ya kilimo usizidi asilimia tano ya bei ya kuuzia; na kitu kinachotozwa kodi kisitozwe zaidi ya mara moja. Kwa mfano, kama maharage yameshalipiwa ushuru (cess) huko yalikotoka, yasitozwe tena ushuru au aina nyingine yoyote ya kodi yanapoingizwa na kuuzwa sokoni kwa vile anayeuza maharage hayo tayari ameshalipia ada ya leseni

ya kufanya biashara hapo sokoni. Lengo la hatua hizi ni kuwapunguzia wananchi bugudha na kero ili kuwaruhusu waendelee na kazi zao za maendeleo. Kodi na ada zitakazoendelea kutozwa ni zile ambazo zinaweza kukusanywa kwa ufanisi, zinazoeleweka na kukubalika na pia zinazovutiia kulipa na hatimaye kuboresha uhusiano kati ya wananchi na Halmashauri. Hatua hii haitapunguza sana mapato ya Halmashauri za Wilaya na Miji kwa kuwa ingawa kuna utitiri wa kodi, mapato yanayokusanywa sasa na Halmashauri hizo ni kidogo sana. Kwa hiyo, vianzio vya kodi, ushuru na ada za Halmashauri vitakuwa kama inavyoonyeshwa hapa chini:

VIANZIO VYA MAPATO YA HALMASHAURI ZA WILAYA NA MIJI VINAVYOPENDEKEZWA KUBAKI

1 Income or Poll Taxes
Development levy (money to be retained at village level)

2 Produce/ Sales Taxes

Crop Cess (limit of 5% of price to be strictly enforced)

Livestock Auction Fee

Fishing Fees

3 Asset/Property Taxes

Property/ Building Tax

4 Regulatory Fees/Licenses/Permits

Scaffolding Fee

Forest Products Licence Fee

Fishing Vessel licence fee

Liquor Licence fee

Taxi Licence fee

Business Licence fee (consolidated)

Gun & Bullet Licence (including traditional gun)

5 Service Charges

Abattoir Fees

Market Fees (including livestock market)

6 Sales or Rent of Council Assets or Products

Rent of Council Houses

Rent of Council Vehicles

Rent of Other Council Assets

7 Taxes Shared with Central Government

Hunting Licence

8 Fines and Penalties

Fines and Penalties

Straying Animal penalty

Kodi Zinazokusanywa na Wizara na Vyombo Vingine vya Serikali Kuu

61. ***Mheshimiwa Spika,*** katika eneo hili nakusudia kurekebisha viwango vya baadhi ya ada zinazotozwa na vyombo hivi. Lengo la hatua hii ni kupunguza mzigo wa kodi na ada kwa walipa kodi. Hatua hii haitegemewi kupunguza mapato bali ufanisi wa ukusanyaji utaongezeka. Aidha, Wizara ya Viwanda na Biashara itakamilisha taratibu mbalimbali zinazohusu leseni na ulipaji wake, kwa lengo la kuondoa kero kwa wananchi na wawekezaji wa ndani na nje ya nchi na pia kutekeleza uamuzi wa Bunge wa kuwa na eneo moja la kukatia leseni mbali mbali (one stop center).

Ada na Leseni katika Michezo ya Kubahatisha

62. ***Mheshimiwa Spika,*** utafiti umeonesha kwamba, eneo mojawapo linaloweza kuingiza mapato kwa Serikali ni hili la michezo ya kubahatisha. Kwa mujibu wa utaratibu uliopo, leseni zote za biashara (business licences) hutolewa na Wizara ya Viwanda na Biashara kwa mujibu wa Sheria ya Leseni za Biashara ya mwaka 1972. Hata hivyo chini ya kifungu namba 13 cha sheria mpya ya

michezo ya kubahatisha ya mwaka 2003, (The Gaming Act 2003) Bodi ya Usimamizi na Uratibu wa Michezo ya Kubahatisha imepewa mamlaka ya kutoa leseni za biashara ya michezo ya kubahatisha. Ili kutekeleza matakwa ya kifungu hiki cha sheria ya michezo ya kubahatisha, napendekeza kwamba jukumu la utoaji wa leseni za biashara hii na utozaji wa ada za michezo ya kubahatisha sasa ilkabidhiwe Bodi ya Michezo ya Kubahatisha.

Udhibiti na ukwepaji kodi ya mafuta ya Petroli:

63. ***Mheshimiwa Spika,*** pamoja na hatua mbalimbali zilizochukuliwa za kuziba mianya ya ukwepaji kodi, bado yapo matatizo makubwa katika eneo hili la kodi katika mafuta ya Petroli. Ili kuweza kudhibiti wimbi hili la ukwepaji kodi, napendekeza kuchukua hatua nane zifuatazo:-

(i) Mafuta yote ya petroli yatakayoingizwa nchini yatakadiriwa kodi zote zinazohusika pale yanapoingizwa, na wenye mafuta watapewa Ankara za kulipa kodi hiyo;

(ii) Wenye mafuta hayo watapewa siku 15 kukamilisha malipo ya kodi hizo baada ya mafuta kupokelewa nchini;

(iii) Mafuta yote yatapitia kwenye "flow meter" mara baada ya chombo hicho kufungwa bandarini wakati wowote kuanzia sasa;

(iv) Kwa mikoa inayopakana na Kenya, uingizaji wa mafuta ya petroli utawekewa utaratibu maalum wa ki-utawala ambao utasimamiwa kwa karibu, na ikiwa hautasaidia kupunguza tatizo la ukwepaji wa kodi, basi hatua zaidi zitachukuliwa.

(v) Mafuta ya petroli yanayoingizwa nchini kwa ajili ya kusafirishwa nje ya nchi (transit) yatapelekwa kwanza katika bohari maalum karibu na mipakani. Hata hivyo, kodi italipwa kwanza, kisha itarejeshwa baada ya mhusika kuithibitishia Mamlaka ya Mapato kuwa mafuta hayo yamesafirishwa nje ya nchi. Mafuta yakisafirishwa nje, ndani ya siku 15, mhusika hatalipa kodi;

(vi) Utaratibu wa kuwa na dhamana (bond) kwenye mafuta utafutwa;

(vii) Wanaopata msamaha kwenye kodi za mafuta watatakiwa kununua mafuta yao kwenye vituo au bohari maalum zilizoidhinishwa na Mamlaka ya Mapato; na

(viii) Makampuni yote yanayoagiza mafuta kutoka nje lazima yasajiliwe na Idara ya Forodha ya Mamlaka ya Mapato.

Kama niiivyoeleza hapo awali, madhumuni ya hatua hizi ni kudhibiti usugu wa ukwepaji kodi za mafuta ya petroli na kulinda mapato ya Serikali. Hivyo, haitegemewi mapato ya Serikali kupungua, bali yataongezeka sana. Papo hapo utaratibu wa sasa wa kupima ubora na uhalali wa mafuta (biocoding) kwenye vituo, ambao umeonesha mafaniklo makubwa, utazidi kutiliwa mkazo kote nchini.

Udhibiti wa misamaha ya kodi:

64. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kusimamia kwa karibu sana eneo hili ili kuhakikisha

kwamba misamaha ya kodi inapunguzwa sana sana na ile inayotolewa, inawekewa utaratibu madhubuti wa kuusimamia ili kuzula mianya ya ukwepaji kodi.

65. ***Mheshimiwa Spika,*** Mwaka huu wa Fedha nilianzisha utaratibu wa kutoa Hati za Hazina (Treasury Vouchers) kwa Mashirika yasiyo ya Kiserikali na yasiyo ya kidini yanayostahili misamaha ya kodi ili kudhibiti misamaha hiyo. Utaratibu huu ambao ulianza Januari mosi, 2003 umekuwa wa mafanikio makubwa.

66. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa misingi hiyo basi, napendekeza kuchukua hatua tatu zifuatazo katika eneo hili:-

(i) Kufuta matangazo ya Serikali yaani GNs zote za misamaha ya kodi zilizotolewa na Serikali kabla ya mwaka 1997. Nitatoa muda hadi mwisho wa mwezi Septemba 2003 kwa wale wote ambao watataka kuthibitisha umuhimu wa wao kuendelea kupewa misamaha ya kodi kujitokeza na kujieleza kwa Wizara ya Fedha. Vinginevyo,

GN hizo hazitatumika tena kuanzia Oktoba mosi, 2003;

(ii) Kutokana na matanikio yaliyopatikana kwenye utaratibu wa kutumia Hati za Hazina yaani Treasury Voucher System katika misamaha ya kodi, inapendekezwa kuingiza Mashirika na Taasisi za kidini katika utaratibu huo. Hivi sasa wanaohusika na utaratibu huo ni Mashirika yasiyo ya Kiserikali na yasiyo ya Kidini (Non Religious NGOs) na Watumishi wa Serikali. Hata hivyo, kwa mashirika ya Kidini utaratibu wa "Treasury Vourcher System" sasa utaanza kutumika rasmi kuanzia tarehe 1 Oktoba 2003 ili kutoa muda wa kutosha wa kujiandaa. Nashukuru madhehebu zilizoishauri Serikali kubana zaidi eneo hili;

(iii) Napendekeza pia kuwa msamaha wa kodi unaotolewa kwa vyombo na taasisi hizo kwa magari yale yaliyomo kwenye HS Code 8703 na 8702.10.20 na 8702.90.20, ufutwe kwa magari yenye injini zenye uwezo zaidi ya c.c. 3000.

Lengo ni kuwafanya wale wote wenye uwezo wa kununua au kuendesha magari ya kifahari pia wachangie mapato ya Serikali.

Hatua hizi zote hazitegemewi kupunguza au kuongeza mapato, ila zinalenga kudhibiti misamaha ya kodi, ili kulinda mapato ya Serikali.

Kodi Nyingine:

67. ***Mheshimiwa Spika,*** napendekeza kuanzisha mfuko wa kuendeleza mifugo (*Livestock Development Fund*) na kuweka ushuru wa asilimia 15 kwenye ngozi ghafi (hides and skins) zinazouzwa nje. Lengo la hatua hii ni kuhimiza usindikaji wa ngozi hapa nchini ili nchi inufaike zaidi kwa kuongeza ajira na mapato kwa Serikali (value addition) badala ya kuendelea kuuza nje ngozi ghafi. Hatua hii inategemewa kuleta mapato ya kiasi cha shilingi 1,080 milioni. Hata hivyo, mapato haya yataingizwa kwenye mfuko maalum wa kuendeleza Sekta ya Mifugo nchini.

Marekebisho katika baadhi ya Sheria mbalimbali za Kodi:

68. ***Mheshimiwa Spika,*** inapendekezwa kufanyia marekebisho sheria mbalimbali za kodi ili ziendane na wakati na kurahisisha utekelezaji wake. Maelezo ya kina kuhusu marekebisho hayo ni kama yalivyoainishwa katika Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2003.

Muda wa Kodi Mpya:

69. ***Mheshimiwa Spika,*** hatua za kodi mpya zilizoelezwa zitaanza kutumika tarehe 1 Julai, 2003 isipokuwa pale ilipoelezwa vinginevyo.

70. ***Mheshimiwa Spika,*** Muhtasari wa hatua za kodi mpya zinazopendekezwa na matokeo yake kimapato ni kama ifuatavyo:

		Shilingi Milioni
(i)	Mfumo wa Ushuru wa Forodha	133.8
(ii)	Sheria ya Kodi ya Mapato	0.0
(iii)	Mfumo wa Kodi ya VAT	0.0
(iv)	Mfumo wa Ushuru wa Bidhaa	4,267.2
(v)	Kodi na Ada zinazokusanywa na Wizara na Vyombo vingine vya Serikali Kuu	0.0
(vi)	Udhibiti wa Ukwepaji Kodi za Mafuta ya Petroli	0.0
(vii)	Udhibiti wa Misamaha ya Kodi	0.0
	Jumla	**4,401.0**

Mapato haya ya shilingi 4,401 milioni yanaziba pengo la bajeti ya mwaka 2003/04 lililoelezwa hapo awali.

SURA YA BAJETI YA MWAKA 2003/04

71. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kuzingatia mfumo wa bajeti kama ulivyoelezwa hapo juu, sura ya bajeti kwa mwaka 2003/04 inakuwa kama ifuatavyo:-

SURA YA BAJETI

Mapato

				Shilingi Milioni
A.	Mapato ya Ndani			**1,393,026**
	(i)	Mapato ya Kodi	1,276,305	
	(ii)	Mapato yasiyo ya Kodi	112,320	
	(iii)	Mapato Mapya	4,401	
B.	Mikopo na Misaada ya Nje ikijumuisha *HIPC*			**1,175,821**
C.	Kupunguza akiba (*Reserve*) pamoja na mikopo ya ndani			**21,358**
D.	Mapato kutokana na uuzaji Hisa			**17,000**
		Jumla ya Mapato yote		**2,607,205**

Matumizi

E.	Matumizi ya Kawaida		1,799,765
(i)	Deni la Taifa	408,600	
(ii)	Wizara	1,014,815	
(iii)	Mikoa	29,000	
(iv)	Matumizi Maalum	56,376	
	(a) Mishahara (Asasi za Serikali) 3,617		
	(b) Anti-Corruption Campaign 657		
	(c) Topping up to local Govts 4,000		
	(d) Joint Finance Commission 700		
	(e) Retrenchement 4,000		
	(f) Mishahara Serikali Kuu 34,516		
	(g) Contingent Proper 8,686		
(v)	Serikali za Mitaa	290,974	
	(a) Miji 54,088		
	(b) Wilaya 236,886		
F.	Matumizi ya Maendeleo		807,440
	(a) Fedha za Ndani	140,091	
	(b) Fedha za Nje	667,349	
	Jumla ya Matumizi yote		2,607,205

MWISHO

72. ***Mheshimiwa Spika***, sura hii inaonyesha kwamba Bajeti ya Serikali bado inategemea misaada kwa kiwango kikubwa. Karibu asilimia 45 ya Bajeti hii inategemea misaada ya wafadhaili na mikopo nafuu kutoka nje.

Tutaondokana na hali hii tutakapoweza kuongeza mapato yetu wenyewe kwa kiwango kikubwa kulinganisha na Pato la Taifa. Serikali hii ya awamu ya tatu imefanya mabadiliko makubwa ya sera, mfumo, na taratibu za ukusanyaji wa mapato. Leo ukusanyaji wa mapato ya ndani umeongezeka mara nne ya makusanyo ya mwaka 1995. Lakini mapato haya bado hayatoshi kugharamia Bajeti ya Serikali. Kwa upande mmoja hili ni tatizo, lakini kwa upande mwingine ni kigezo fulani cha maendeleo. Bajeti ya mwaka 2003/04 ni kubwa mara nne zaidi ya ile ya mwaka 1995/96. Maana yake ni kwamba leo, Serikali inafanya mambo makubwa kuliko ilivyokuwa inafanya mwaka 1996. Programu za Afya, Elimu, Barabara, Maji, Kilimo na nyingine sasa ni karibu mara nne zaidi ya zilivyokuwa mwaka 1996. Sehemu kubwa ya programu hizi inagharimiwa na misaada ya Wafadhili, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, na mikopo ya masharti nafuu ya Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika na mengine.

73. ***Mheshimiwa Spika***, kwa mantiki hii, sio jambo baya kutegemea misaada ili kuwapatia wananchi wetu elimu, afya, barabara, maji safi na salama, uhakika wa

chakula, na kadhalika. Hata baadhi ya nchi za Ulaya na Asia ambazo sasa ni tajiri ziliendelea kwa kutumia misaada ya nchi nyingine, na mikopo ya Benki ya Dunia. Kinachotakiwa ni sisi kutumia vizuri misaada tunayopewa ili tujenge uwezo wa kujitegemea. Aidha, ni lazima tutambue kwamba tuko kwenye kipindi cha mpito kutoka uchumi mdogo na kiwango kidogo cha uzalishaji kwenda katika uchumi mkubwa ambao unahitaji uwekezaji mkubwa na mbinu mpya za kukabiliana na mahitaji ya kileo. Ukipanda mbegu hutazamii kuvuna siku hiyo hiyo, bali unajipa muda wa mpito ili uweze kuvuna. Tukitumia vizuri misaada tunayopata sasa tutaboresha mazingira ya uchumi kukua kwa kasi zaidi, na hatua kwa hatua, tutaondokana na utegemezi.

74. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kujenga uwezo wa kujitegemea, hatuna budi kuzingatia mambo yafuatayo:

- Tuelekeze misaada na mikopo ya masharti nafuu kwenye maeneo yanayoimarisha mazingira ya kujitegemea.

- Tabia za wananchi lazima zibadilike. Tujitume na kuwa wabunifu katika kutatua matatizo yetu, badala ya kukimbilia kuomba msaada kwa kila jambo.
- Nidhamu ya kazi, iwe ya kuajiriwa au ya kujiajiri, ni nyenzo muhimu sana ya kujenga uwezo wa kujitegemea.
- Mipango yetu katika ngazi zote, kuanzia kwenye kaya mpaka taifani, iweke msukumo kwenye maeneo yenye uwezo wa kutoa matokeo kwa wakati mfupi, ili tupate uzoefu.
- Serikali kwa upande wake, imeazimia kuondoa utegemezi hatua kwa hatua, hasa katika matumizi ya kawaida. Utegemezi katika miradi ya maendeleo kwa nchi maskini kama yetu unakubalika, ili mradi tu miradi hiyo iwe na sifa ya kutusaidia kujenga uwezo wa kujitegemea. Haya yanawezekana kama wote tukikubali kubadilika kifikra na kwa vitendo.

75. ***Mheshimiwa Spika***, bajeti hii ninayopendekeza ni bajeti inayoelekeza juhudi za Serikali kwenye kupunguza kero za wananchi, na kuweka mazingira bora kwa wananchi kutumia nguvu kazi zao kujiletea maendelea. Bajeti hii imejitahidi kuwasaidia wanyonge, wakiongozwa na wananchi wa vijijini ambao wengi ni wakulima wadogo wadogo. Aidha, bajeti hii imeboresha mazingira ya wafanyabiashara ndogo ndogo, wavuvi wadogo, maskini wasio na uwezo wa kusomesha watoto wao na watoto yatima wanaopenda kujiendeleza. Bajeti hii pia imeleta unafuu kwa wastaafu na makundi mengine mengi. Jambo moja kubwa sana ambalo bajeti hii imefanya ni kuwaondelea wananchi wa vijijini na mijini sehemu kubwa ya kero ya kodi, ushuru, ada na bughudha nyingine wanazozipata kila siku.

76. ***Mheshimiwa Spika***, bajeti hii imesikiliza sana ushauri wa Waheshimiwa Wabunge, hasa wakati wa kikao cha Kamati ya Fedha na Uchumi. Imesikiliza pia mawazo na mapendekezo ya wataalam mbalimbali, wafanyabiashara, wenye viwanda, wana-utalii na wengine

wengi. Nawashukuru wote hao kwa mawazo na ushauri wao.

77. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba kutoa hoja.

BAADHI YA VICEZO MUHIMU VYA BIASHARA YA NJE - 1994/95 - 2002/03

Jedwali Na.1 (Sh. Milioni)

Mwaka	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03*
1. Mauzo ya Bidhaa Nje	519.4	682.9	763.8	752.6	588.5	543.3	714.2	816.1	827.3
2. Uagizaji Bidhaa Nje	1,309.3	1,340.5	1,212.6	1,148.0	1,382.2	1,368.2	1,389.4	1,560.5	2,242.7
3. Urari wa Biashara ya Bidhaa	-790.0	-657.6	-448.8	-395.4	793.6	-825.0	-675.2	-744.4	-1,415.4
4. Uagizaji wa Mafuta ya Petroli		193.8	158.4	173.0	126.8	148.1	163.9	220.7	282.6
5. Uagizaji wa Mafuta ya Petroli kama % ya Mauzo ya Bidhaa Nchi za Nje	0.0	28.4	20.7	23.0	21.5	27.3	23.0	27.0	34.2

* Matarajio

NB: Takwimu zimefanyiwa marekebisho baada ya matumizi ya kompyuta katika Idara ya Ushuru wa Forodha ya TRA
Takwimu za BOT kwa mwaka 1992 - 1993 zimebadilika kutokana na "time series reconciliation"

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, International Economics Department na TRA

MUHTASARI WA UZALISHAJI WA MAZAO MUHIMU YA BIASHARA (TANI 000') 1992/1993 - 2002/2003

Jedwali Na. 2

Mwaka	19992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03*
Tumbaku	24.1	25.8	22.6	28.6	35.4	50.3	37.9	31.8	31.4	31.7	32.7
Pamba	308.3	147.7	125.4	221.2	251.8	202.2	105.9	100.6	123.4	149.1	188.7
Kahawa	59.6	34.2	42.0	52.5	43.6	38.0	46.6	47.9	50.0	36.2	50.0
Korosho	39.3	46.6	63.4	81.7	65.4	93.2	103.3	121.1	122.9	67.4	90.0
Pareto	2.1	0.5	1.5	0.9	0.5	0.5	0.5	1.0	1.5	3.5	3.0
Majani ya Chai	21.0	22.3	25.5	20.5	19.8	26.3	24.8	24.8	25.5	24.7	28.0
Mkonge	21.4	26.3	25.7	22.5	20.1	20.1	20.1	20.6	21.0	23.5	23.6

* Makadirio

Chanzo: Bodi za Mazao na Wizara ya Kilimo na Chakula

BIDHAA ZILIZOAGIZWA TOKA NJE (1993 - 2002)

Jedwali Na. 3 (Sh. Milioni)

Mwaka	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
A. BIDHAA ZA VIWANDA	**656.5**	**554.2**	**501.0**	**563.6**	**764.9**	**693.2**	**639.2**	**739.8**	**721.1**
Usafirishaji	242.3	209.7	202.7	253.1	251.1	231.8	228.5	189.8	218.3
Ujenzi	107.5	49.2	42.5	85.1	137.0	121.6	128.8	144.0	134.7
Mashine	306.7	295.3	255.8	225.4	374.8	339.8	281.9	406.0	368.3
B. BIDHAA ZA KATI	**290.4**	**608.9**	**531.0**	**382.9**	**303.4**	**319.6**	**319.7**	**440.8**	**422.9**
Mafuta (Petroleum)	149.0	193.8	158.4	173.0	126.8	148.1	142.9	220.7	194.8
Mafuta yasiyosafishwa	79.8	115.2	69.9	104.8	63.6	148.1	11.0	-	-
Mafuta yaliyosafishwa	69.2	78.6	88.5	68.2	63.2	-	131.9	220.7	194.8
Mbolea	11.7	11.7	23.3	22.6	13.8	10.8	16.8	15.5	20.1
Bidhaa zisizosindikwa	129.7	403.4	349.3	187.3	162.8	160.7	160.0	204.6	208.0
C. BIDHAA ZA MATUMIZI YA KAWAIDA	**359.5**	**377.7**	**361.8**	**373.0**	**520.4**	**559.9**	**576.7**	**534.2**	**516.6**
Chakula	127.5	44.2	52.7	97.0	180.9	230.7	183.0	169.4	147.3
Nyingine	232.0	333.5	309.1	276.0	339.5	329.2	393.7	364.8	369.3
D. BIDHAA NYINGINE	198.6								
Jumla	1,306.4	1,540.8	1,393.8	1,319.5	1,588.7	1,572.7	1,535.6	1,714.8	1,660.8

TShs/US $ (Wastani)

*Zinaweza kubadilika(Provisional)

NB:

Makisio ya bidhaa zilizoagizwa kutoka nchi za nje yametokana na taarifa za [illegible] Ushuru wa Forodha na PSI pamoja na PDC

Takwimu za bidhaa zilizoagizwa kutoka [illegible] 1997 - 1999 zimerekebishwa baada ya [illegible] ya kompyuta [illegible] Ushuru wa Forodha ya TRA

Takwimu za bidhaa zilizoagizwa [illegible] 1997 - 1998 [illegible]

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania na TRA

JEDWALI Na 4: Makadirio ya Mikopo katika mwaka wa fedha 2003/04 (Sh.Billoni)

	makadirio ya mikopo mwisho wa -	
	2002/03	**2003/04**
Jumla ya Mikopo	**1,206.0**	**1,045.4**
Ndani	**754.7**	**597.2**
Dhamana za Serikali za muda mfupi	570.9	472.5
Hatifuugani za Serikali	183.7	124.7
Nje	**451.4**	**448.2**
Miradi ya Maendeleo	340.6	303.[illegible]
Bajeti	110.8	145.1

	Makadirio	
Viashiria Muhimu (Key Sustainability Indicators)	**Jun-2003**	**Jun-2004**
Deni la Ndani/Jumla ya Deni	17.7%	15.8%
Deni la Nje/Jumla ya Deni	82.3%	84.2%
Deni la Taifa/GDP	83.4%	87.0%
Deni la Taifa/Mapato ya Ndani	675.7%	665.1%
Deni la Taifa la Nje/Bidhaa na Huduma zilizouzwa Nje GNFS	412.7%	458.3%
Malipo ya Mikopo/Mapato ya Ndani	75.3%	60.9%
Riba ya Deni	11.2%	9.4%
Malipo (Redemptions)	64.1%	51.5%

JEDWALI Na 5: Deni la Tanzania na Mwenendo wake kwa mwaka wa fedha 2003/04 (Sh. Billioni)

	[illegible]	[illegible]
Jumla ya Deni la Taifa	7,931.3	8,224.3
Serikali Kuu	7,401.3	[illegible]
Sekta nyinginezo za Umma	519.8	521.0
Deni la ndani	1,102.9	1,048.1
Dhamana za Serikali Kuu	593.0	935.7
Sekta nyinginezo za Umma	508.9	588.9
Deni la Nje	6,818.2	7,180.9
Serikali Kuu	6,807.3	7,665.4
Sekta nyinginezo za Umma	10.9	12.1
Nyongeza:		
Ukuaji wa Pato halisi la Taifa (Real GDP) (kwa mwaka unaoishia)	6.2%	6.6%
Mfumuko wa Bei (kwa mwaka unaoishia)	4.2%	4.0%
Bidhaa na Huduma zilizoagizwa Nje	1,578.5	1,676.0
Pato la Taifa katika bei ya soko (GDP at current market Price)	9,493.5	10,490.3
Jumla ya Mapato ya Ndani (kwa mwaka unaoishia)	1,572.3	1,393.0

[illegible]	Bajeti kamili [illegible]	Makadirio hadi mwaka [illegible]
1.0 Malipo ya Deni	482.2	435.1
Ndani	705.1	626.3
Nje	177.1	260.0
1.1 Malipo ya Mikopo (principal repayment)	741.8	708.3
Ndani	648.7	554.5
Nje	102.5	151.9
1.2 Malipo ya Riba (interest payment)	133.8	128.8
Ndani	57.4	71.9
Nje	74.2	56.9
2.0 Jumla ya Mikopo	1,500.0	1,045.4
Ndani	754.7	597.2
Dhamana za Serikali za muda mfupi	570.9	472.5
Hatifungani za Serikali	183.7	124.7
Nje	451.4	448.7
Mikopo ya Maendeleo	340.6	303.0
Bajeti	111.8	145.1
3.0 Misaada kutoka Nje	527.4	550.8
Misaada ya Maendeleo	283.3	260.2
Bajeti (PRBS)	163.6	193.0
Msamaha wa madeni wa HIPC –	80.1	103.4
IDA		
IMF		
ADB/F		
Nyongeza:		
Wastani wa Kiwango cha ubadilishaji fedha kwa kipindi chote (TZS/USD)	1,055.9	1,101.0

Jedwali Na. 6: Matumizi ya Serikali Kuu, 1998/99 - 2003/04

(Kiasi katika shilingi bilioni)

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
JUMLA YA MATUMIZI [illegible]	[illegible]	1,151.9	1,250.1	[illegible]	[illegible]	[illegible]
JUMLA YA MATUMIZI (BILA CFS)	748.6	925.4	[illegible]	1,290.1	[illegible]	[illegible]
Jumla ya matumizi [illegible]	342.9	418.6	499.3	761.0	965.5	1,256.1
Elimu	166.9	231.0	264.8	360.5	414.8	492.8
Afya	72.5	81.2	100.7	147.0	172.3	237.5
Maji	[illegible]	[illegible]	19.3	37.3	58 58.6	95.7
Kilimo	40.0	21.6	19.1	31.9	67.6	123.5
[illegible]	[illegible]	4.2	[illegible]	8.1	31.2	[illegible]
Barabara	60.7	70.8	[illegible]	177.6	[illegible]	210.7
[illegible]	5.5	[illegible]	9.2	18.8	25.6	17.6
TACAIDS [illegible]	0.0	0.0	0.0	[illegible]	[illegible]	21.3
Jumla ya matumizi [illegible]	306.1	607.3	455.0	536.2	920.4	880.9
JUMLA MATUMIZI YA KAWAIDA (BILA CFS)	559.0	908.9	660.3	554.4	1,173.5	[illegible]
Matumizi ya kawaida [illegible]	215.0	288.4	[illegible]	407.6	481.6	820.1
Elimu	142.6	150.9	184.2	282.1	[illegible]	464.4
Afya	51.2	51.9	[illegible]	90.0	128.8	172.3
Maji	[illegible]	5.4	8.1	15.5	56.4	37.4
Kilimo	[illegible]	15.7	10.7	17.2	26.3	47.0
Ardhi	[illegible]	[illegible]	6.2	7.4	4.5	5.4
Barabara	[illegible]	45.7	[illegible]	[illegible]	[illegible]	60.3
Mahakama	[illegible]	[illegible]	[illegible]	16.6	18.9	24.0
TACAIDS	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4.6	4.3	4.3
Matumizi ya kawaida [illegible]	344.1	620.5	516.3	453.4	690.9	379.9
JUMLA MATUMIZI YA MAENDELEO	192.6	259.9	286.2	344.0	730.0	[illegible]
Matumizi ya maendeleo [illegible]	106.9	133.2	148.0	164.3	284.6	437.2
Elimu	47.3	59.1	[illegible]	63.8	[illegible]	28.4
Afya	21.9	27.9	18.4	51.2	43.7	64.8
Maji	7.3	[illegible]	13.1	17.0	41.6	58.4
Kilimo	6.9	7.9	2.7	14.7	20.4	75.9
Ardhi	0.7	0.4	0.9	[illegible]	16.3	0.0
Barabara	22.5	20.6	37.7	111.2	134.5	174.4
Mahakama	[illegible]	[illegible]	0.4	4.0	4.9	7.2
TACAIDS					–	17.0
Matumizi ya maendeleo [illegible]	76.1	126.7	138.3	80.0	435.4	370.2
Malipo ya Deni (CFS)	225.3	206.1	300.0	220.4	323.3	[illegible]

Chanzo: Wizara ya Fedha

1/ [illegible]

Kiambatanisho Na.1: Mwenendo wa Mapato ya Kawaida ya Serikali (1993/1994 - 2002/2003)

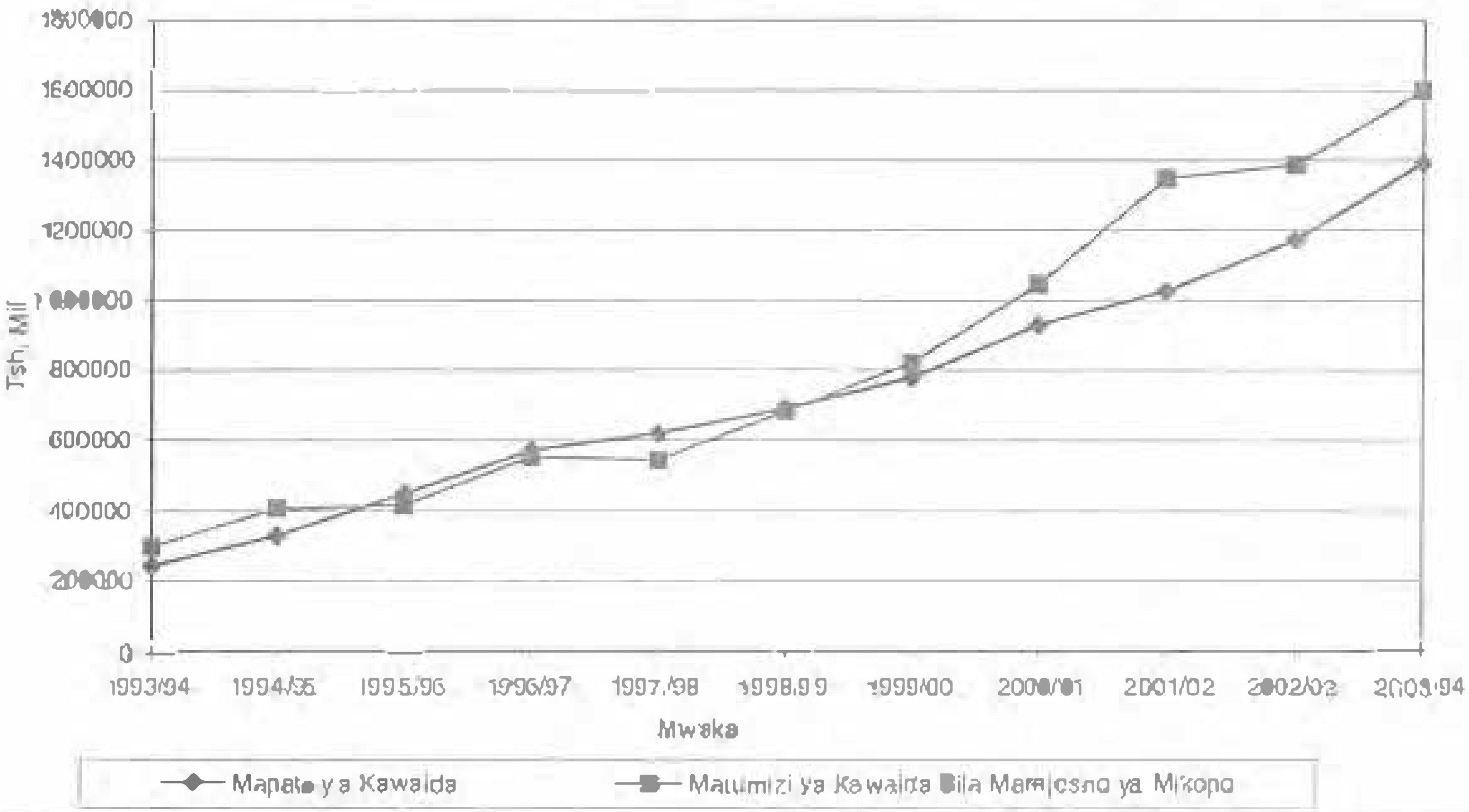

Chanzo: Wizara ya Fedha

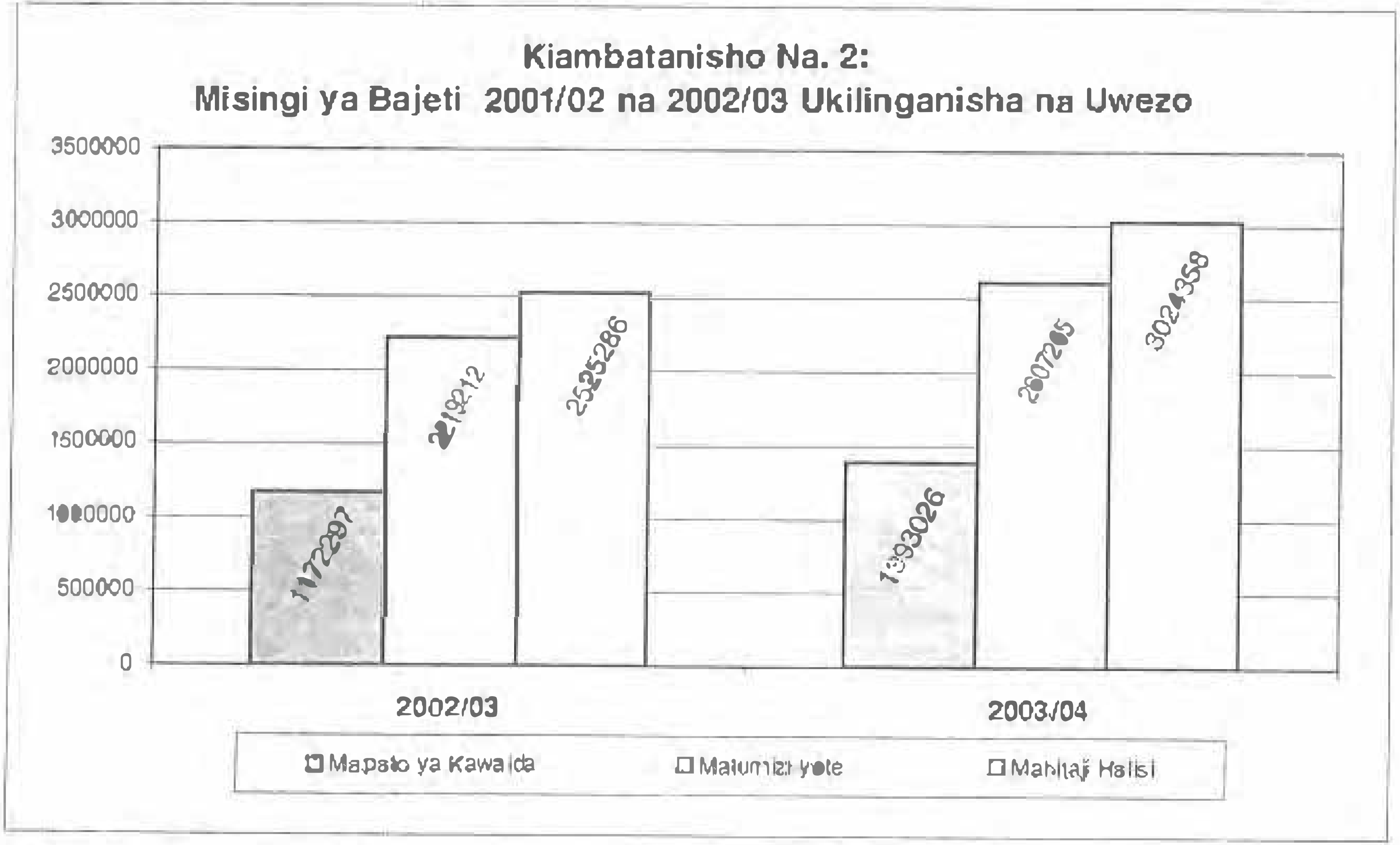

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatanisho Na. 3:
Vyanzo vya Mapato 2002/2003

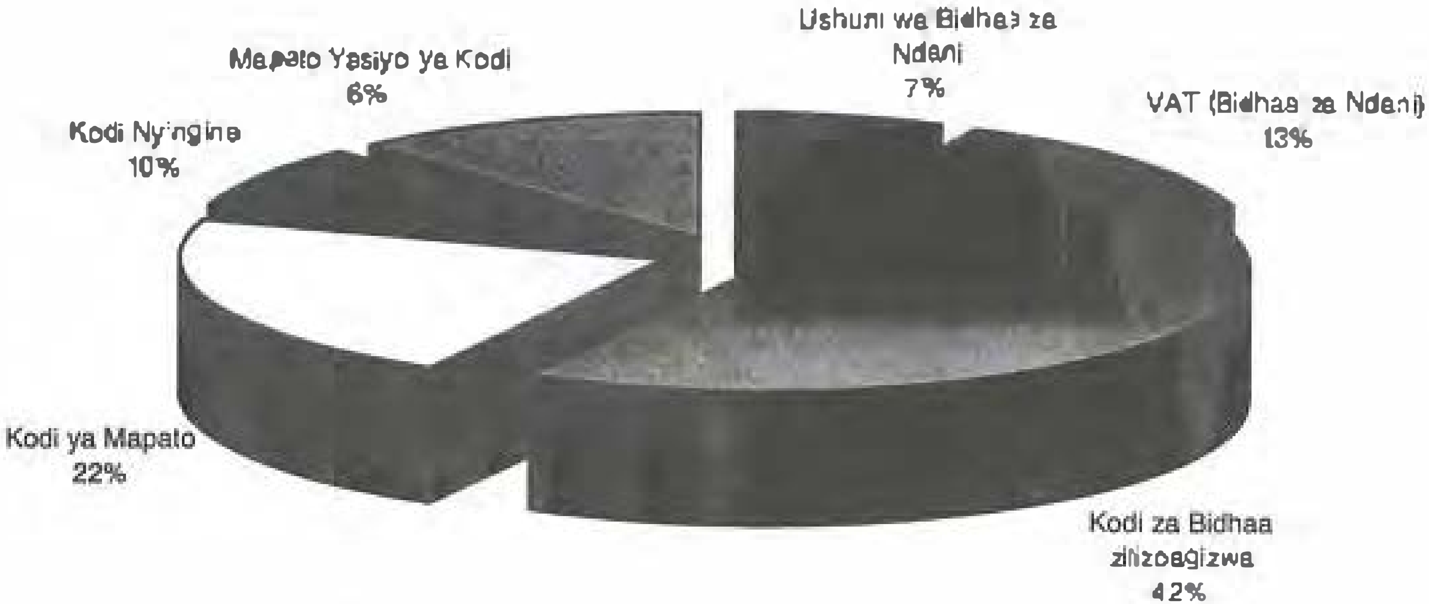

Chanzo: TRA, Wizara ya Fedha

Kiambatanisho Na. 4:
Matumizi Kisekta 2002/2003

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatanisho Na. 5:
Vyanzo vya Mapato 2003/2004

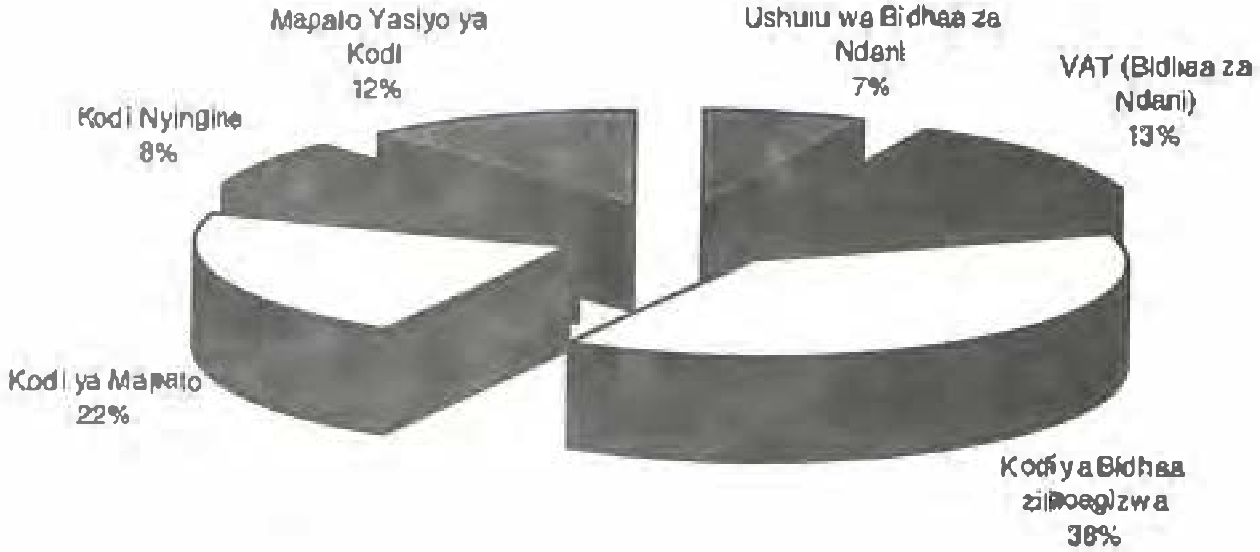

Chanzo: TRA, Wizara ya Fedha

Kiambatisho.6: Matumizi Kisekta 2003/2004

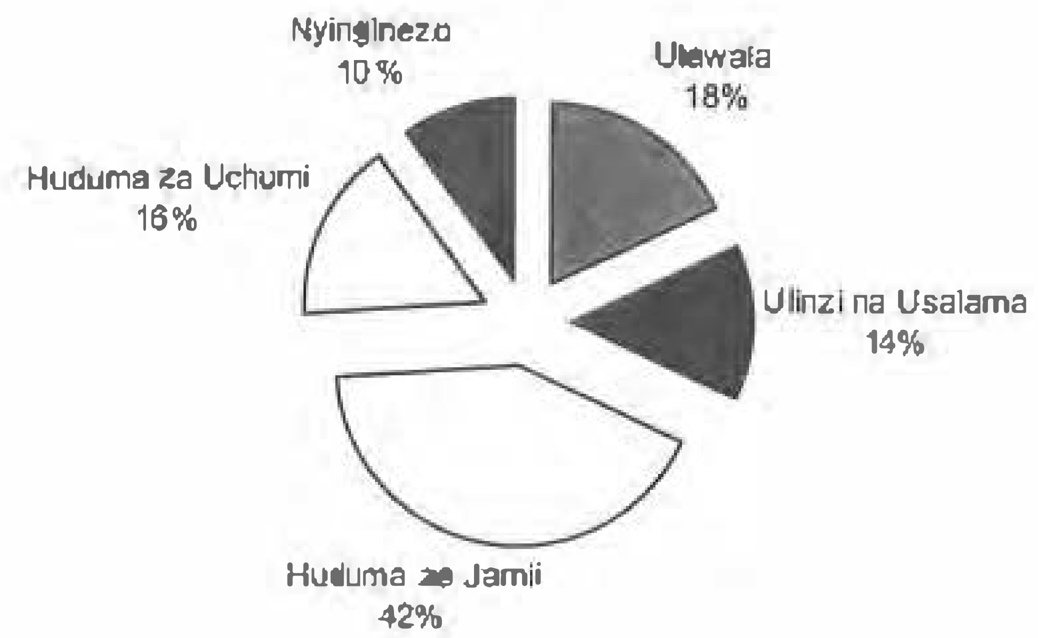

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatanisho Na. 7: Mwongozo Wa Matumizi Katika Kupunguza Umaskini

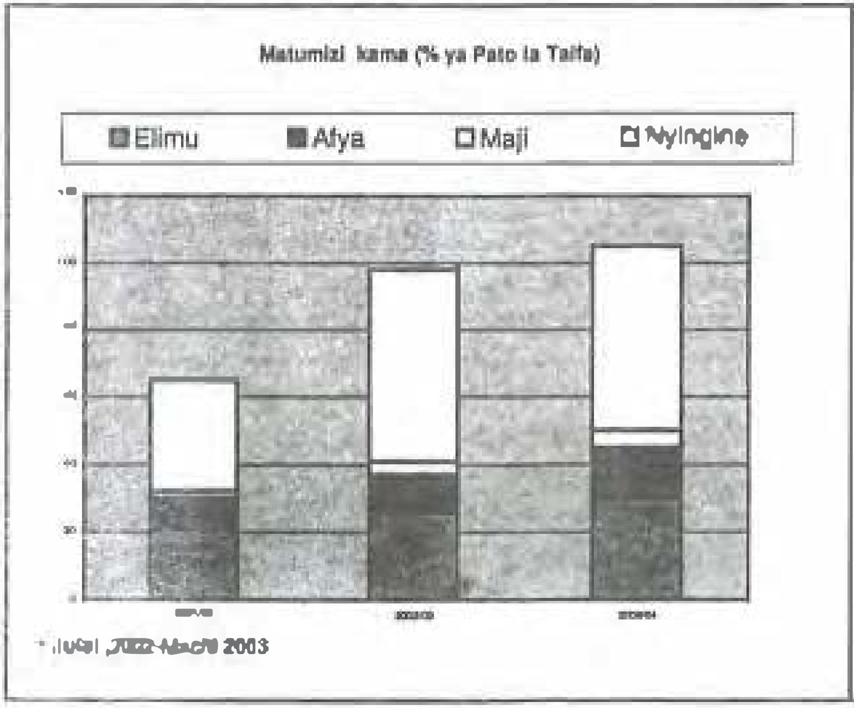

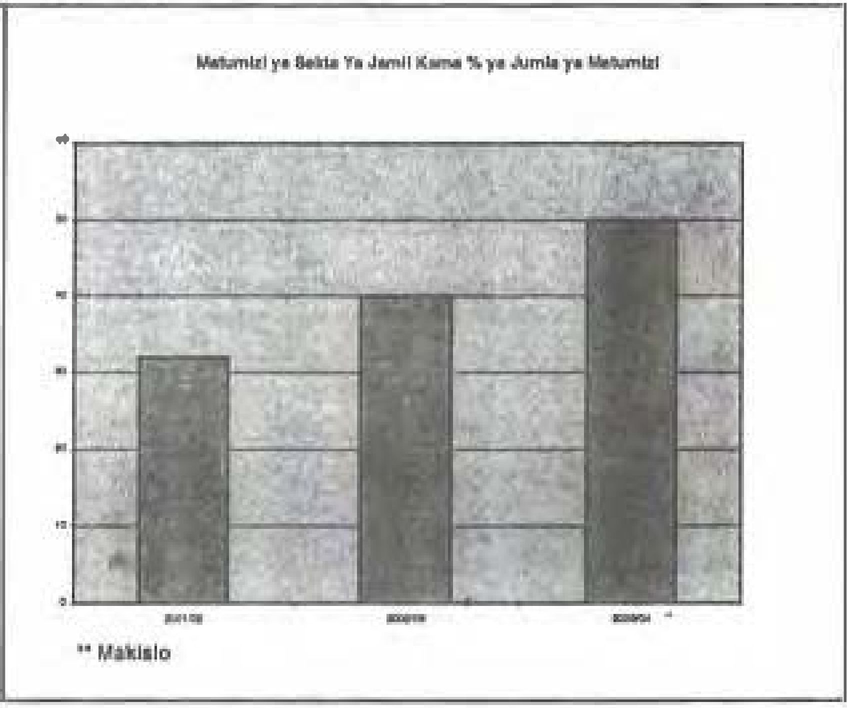

Chanzo: Wizara ya Fedha

KIAMBATANISHO NA. 8: MCHANGO WA SEKTA

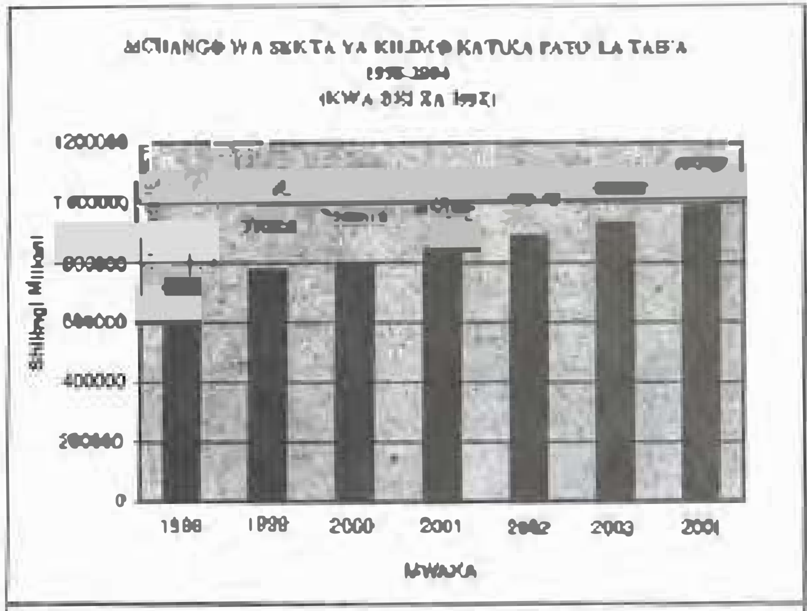

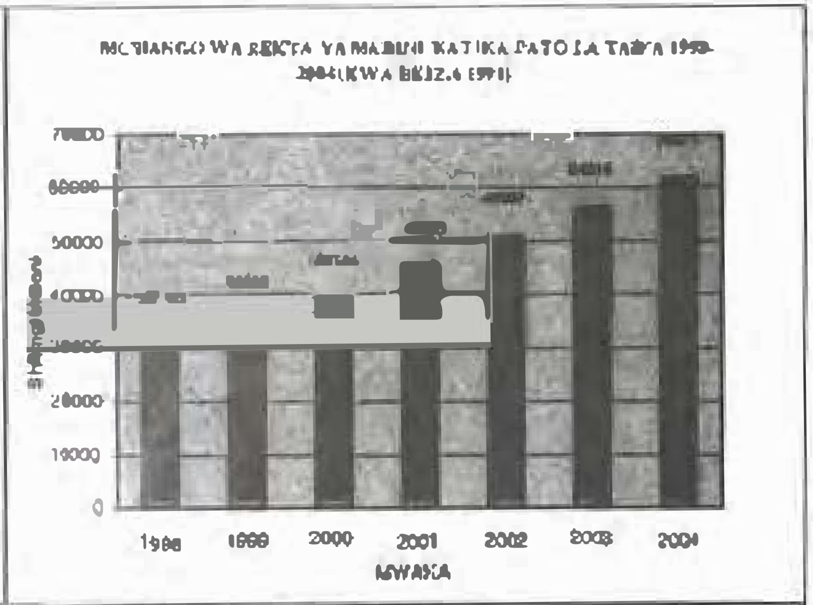

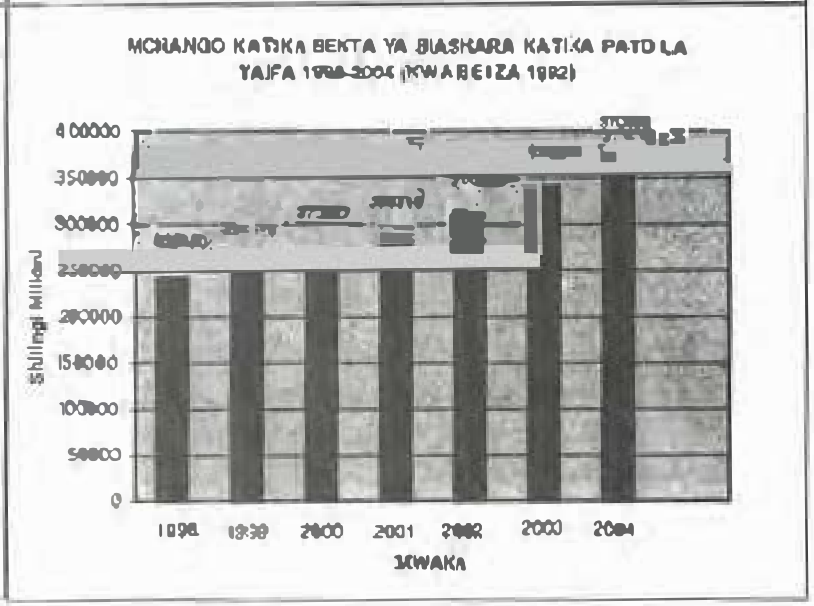

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatanisho Na. 9

Mzigo wa ulipaji deni la umma unashuka, ikiashiria kuwepo kwa fedha za kutosha kwa ajili ya matumizi kwa sekta muhimu

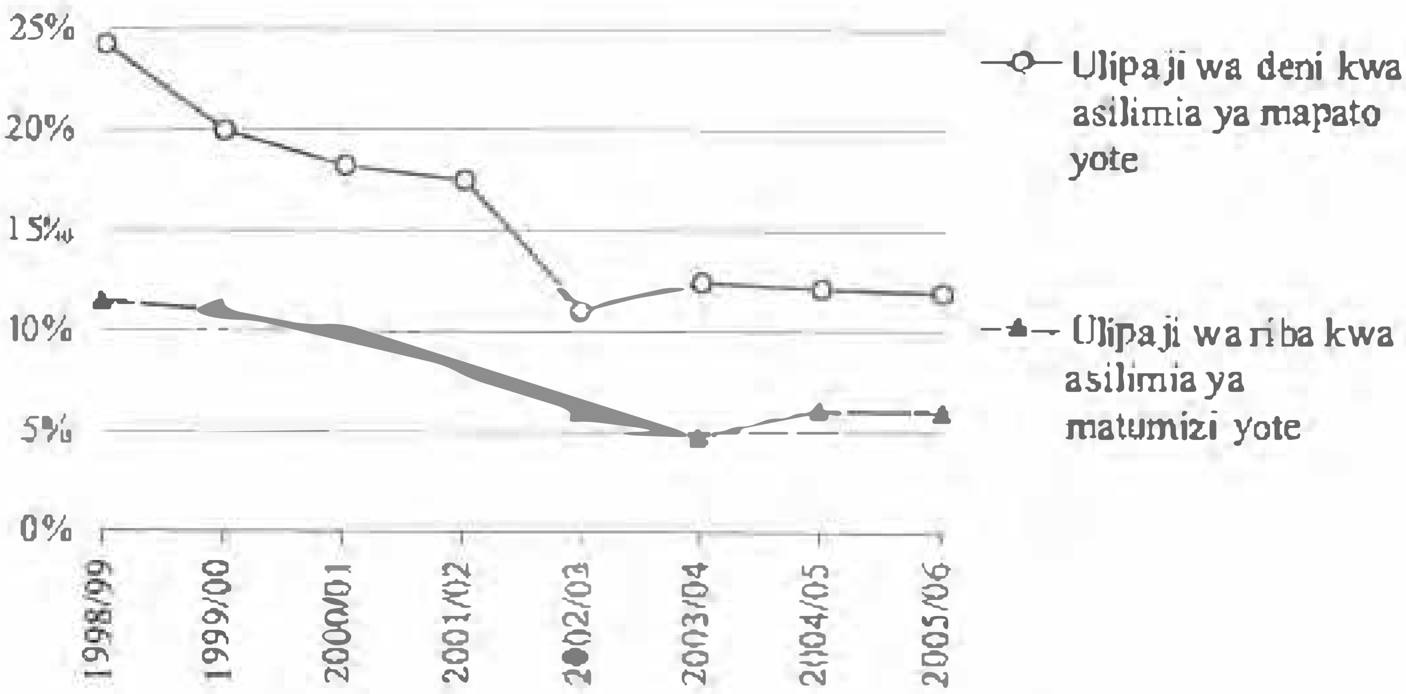

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatisho Na. 10: Mwanendo wa riba katika dhamana / hatifungani za Serikali kwa kipindi cha Machi 2002 hadi Machi 2003

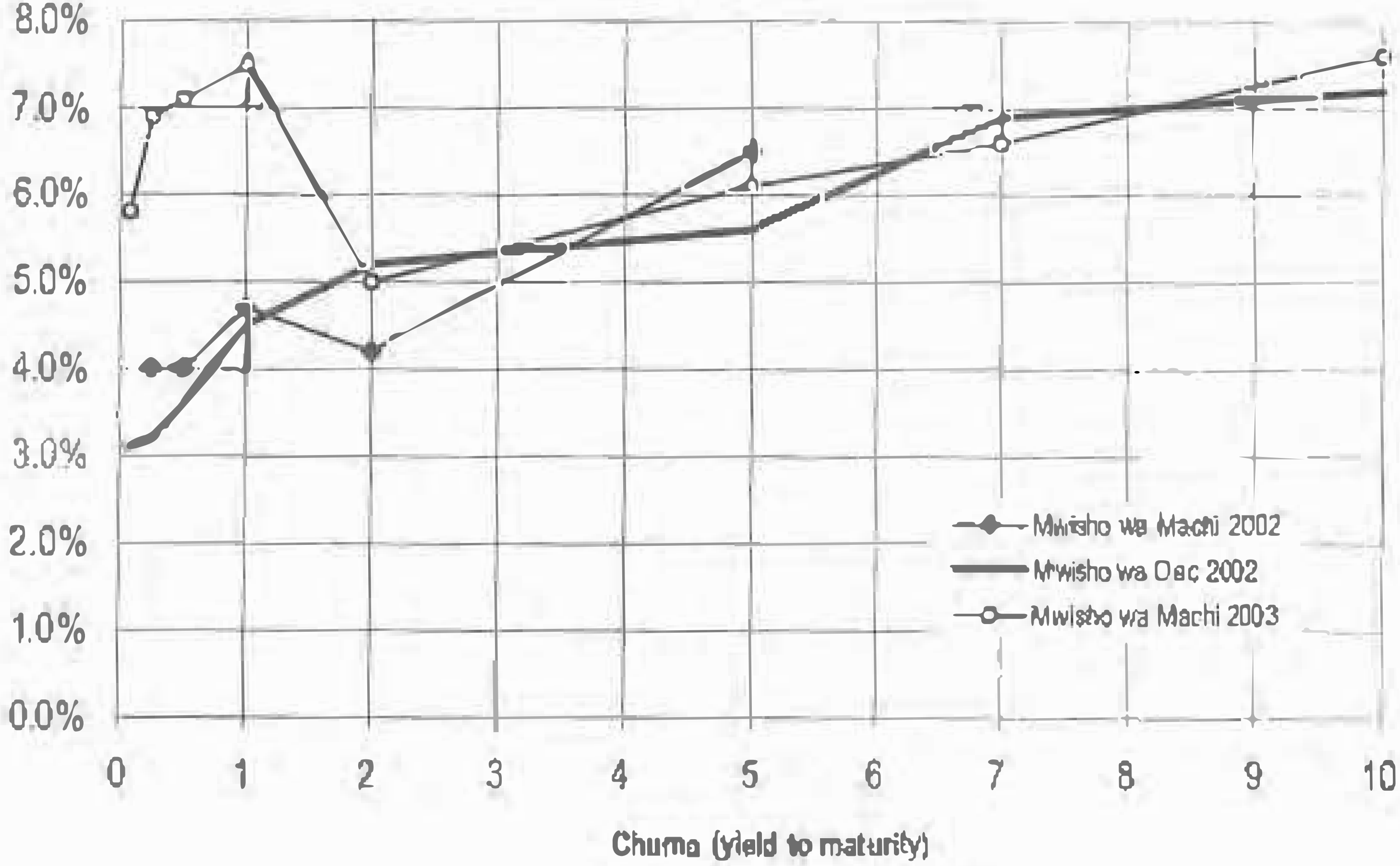

Chanzo: Wizara ya Fedha

Kiambatanisho 11: Mwenendo wa Bajeti na Mfumuko wa Bei 1991/92 - 2002/03

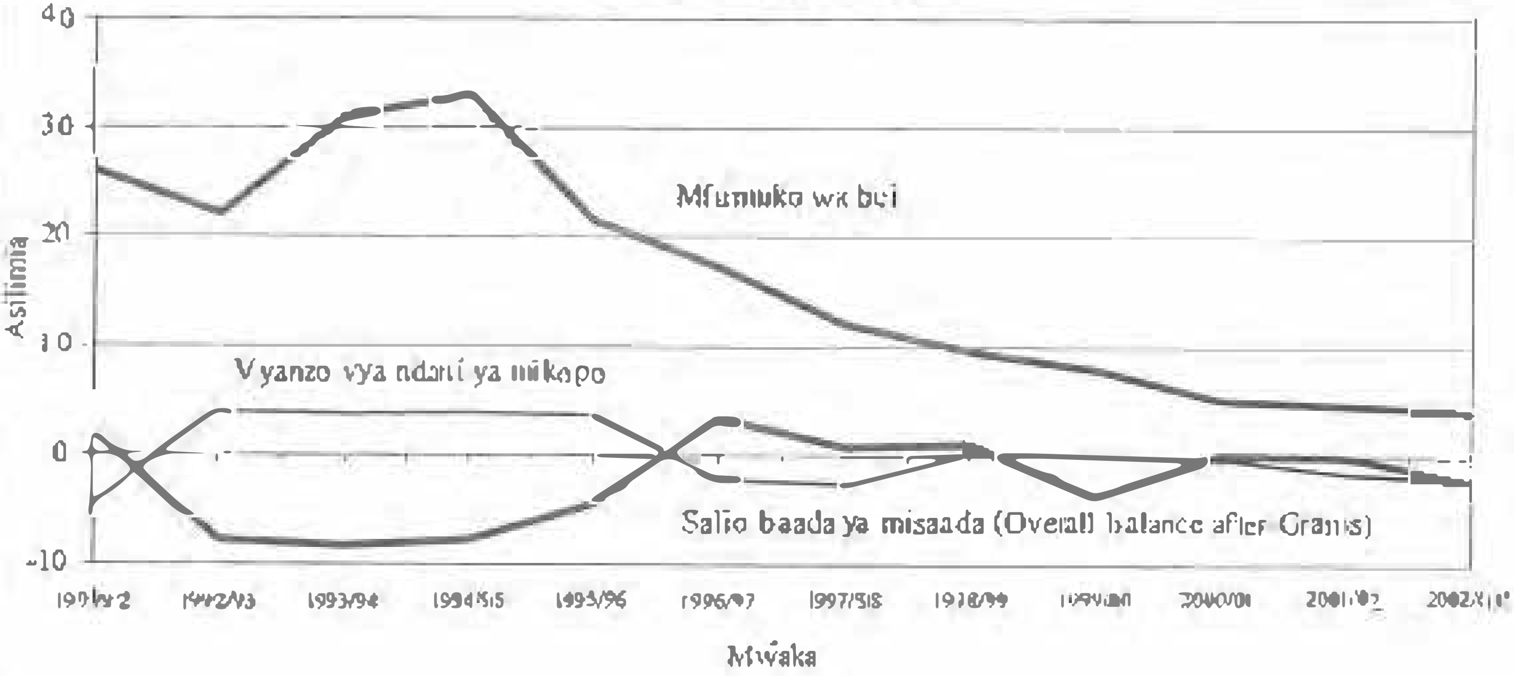

Kiambatanisho Na. 12: JUMLA YA MATUMIZI KWA SEKTA MUHIMU